

Sara Juntunen

”ÞETTA HLJÓMAR BARA VEL”

Problem, lösningar och ackommodation i samtal på
isländska mellan modersmålstalare och nordiska
andraspråkstalare

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation

Studieinriktningen i nordiska språk

Pro gradu-avhandling

April 2023

SAMMANDRAG

Sara Juntunen: "Þetta hljómar bara vel": Problem, lösningar och ackommodation i samtal på isländska mellan modersmålstalare och nordiska andraspråkstalare

Pro gradu-avhandling

Tammerfors universitet

Magisterprogrammet i språk

April 2023

Denna pro gradu-avhandling handlar om samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare i isländska. Syftet med studien är att ta reda på om det uppstår några problem i samtalen, hurdana de möjliga problemen är och hur de eventuella problemen löses. Därtill studeras hurdana kommunikationsstrategier modersmålstalarna använder för att eventuellt hjälpa andraspråkstalarna.

Studiens teoretiska referensram består av forskning i samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare samt ackommodationsteorin. I teoridelen behandlas också kommunikation via digitala plattformar, reparationer och asymmetrisk kommunikation.

Materialet i denna studie består av fem cirka 20 minuter långa samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare i isländska. Samtalen spelades in via den digitala kommunikationsplattformen Zoom på våren 2021. Informanterna fyllde också i en kort enkät som användes för att samla in bakgrundsinformation om informanterna. Analysmetoden i denna studie är samtalsanalys.

Resultaten i denna studie presenteras under tre rubriker: olika problem i samtalen, olika lösningar till problemen och modersmålstalarnas samtalsstrategier. Dessa tre delar är vidare indelade i olika kategorier. Problemen är indelade i problem i talproduktionen och problem i förståelsen. Lösningarna är indelade i sex kategorier: hjälp med ord eller form, ingen tydlig lösning, ett annat språk, kroppen, självreparation och ingen hjälp. Modersmålstalarnas samtalsstrategier omfattar sju kategorier: ett annat språk, synonymer, kroppen, reflektion, uppmuntra, fråga på olika sätt och bekräfta förståelse.

Analysen visar att det förekommer problem i samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare av isländska. Problemen är utmaningar i att producera tal eller i att förstå den andra samtalsparten. Problem indikeras med hjälp av till exempel tvekljud, pauser eller en direkt fråga. Både modersmålstalarna och andraspråkstalarna indikerar att det finns något problematiskt i samtalet.

Analysen visar också att det förekommer flera olika lösningar till problemen. Både modersmålstalarna och andraspråkstalarna bidrog till att lösa problemen. I de flesta fallen hittade samtalsparterna en lösning till problemet men det förekom också samtalssituationer som inte nådde någon tydlig lösning. Samtalsdeltagarna kunde till exempel använda ett annat språk eller sin kropp för att lösa problemen. Lösningarna var både självinitierade, det vill säga initierade av talaren, och annan-initierade, det vill säga initierade av mottagaren.

På basis av analysen kan man konstatera att modersmålstalarna verkade hjälpa andraspråkstalarna i samtalen. Modersmålstalarnas agerande i samtalen var ofta försök att anpassa språkbruket eller annat beteende i problemförebyggande syfte. Modersmålstalarnas strategier användes främst i problematiska situationer men kategorin uppmuntra är ett undantag. Uppmuntrande kommentarer förekom i materialet också när samtalssituationen inte hade markerats som problematisk.

Modersmålstalarnas anpassningar var ofta unimodala, det vill säga skedde på en nivå, och partiella, det vill säga delvisa. Unimodala anpassningar skedde på enbart en kommunikationsnivå, till exempel på ordnivån, och partiell anpassning syntes i form av enstaka ord eller delvis anpassad talhastighet.

Nyckelord: isländska, asymmetrisk kommunikation, samtalsanalys, ackommodation, problem, lösning

Originaliteten av denna avhandling har granskats med Turnitin OriginalityCheck-programmet.

TIIVISTELMÄ

Sara Juntunen: "Þetta hljómar bara vel": Problem, lösningar och ackommodation i samtal på isländska mellan modersmålstalare och nordiska andraspråkstalare

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Kielten maisteriohjelma

Huhtikuu 2023

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee islanninkielisiä keskusteluita islannin kieltä äidinkielenään puhuvan ja islannin kieltä oppineen pohjoismaalaisen puhujan välillä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, ilmeneekö keskusteluissa ongelmakohtia, millaisia mahdolliset ongelmakohtat ovat ja miten nämä mahdolliset ongelmat ratkaistaan. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, millaisia kommunikaatiostrategioita islantia äidinkielenään puhuva mahdollisesti käyttää auttaakseen islantia oppinutta puhujaa keskustelussa.

Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu äidinkielen puhujan ja kakkoskielisen puhujan välisen keskustelun tutkimuksesta sekä viestinnän mukauttamisen teoriasta. Tämän lisäksi teoriaosiossa käsitellään digitaalisten viestintäpalvelimien avulla tapahtuvaa vuorovaikutusta, korjauksia sekä epäsymmetristä vuorovaikutusta.

Tutkielman aineisto koostuu viidestä, noin 20 minuuttia kestävästä, keskustelusta, jotka käydään islantia äidinkielenään puhuvan ja islantia oppineen pohjoismaalaisen puhujan välillä. Aineisto on kerätty digitaalisen viestintäpalvelin Zoomin kautta keväällä 2021. Tutkimuksen osallistujat täyttivät myös lyhyen lomakkeen, jolla kerättiin taustatietoa osallistujista. Tutkimuksen analyysimenetelmä on keskusteluanalyysi.

Tutkimustulokset esitetään kolmen eri otsikon alla. Nämä otsikot ovat keskusteluiden eri ongelmat, ongelmien ratkaisut sekä äidinkielen puhujien keskustelustrategiat. Kaikki kolme osa-aluetta jakaantuvat lisäksi alakategorioihin. Keskusteluiden ongelmat jaetaan puheen tuottamisen ongelmiin ja ymmärtämisen ongelmiin. Ratkaisut jaettiin kuuteen kategoriaan: sanan tai sanamuodon apu, ei selkeää ratkaisua, toisen kielen käyttö, kehon käyttö, itsekorjaus ja ei apua ratkaisuun. Äidinkielen puhujien keskustelustrategiat jakaantuvat seitsemään kategoriaan, jotka ovat toisen kielen käyttö, synonyymit, kehon käyttö, itsereflektio, kannustus, kysymyksen uudelleenmuotoilu sekä ymmärryksen varmistaminen.

Analyysini osoittaa, että islantia äidinkielenään puhuvien ja islantia oppineiden puhujien välisissä keskusteluissa syntyy ongelmia. Ongelmat ovat puheen tuottamisen tai keskustelukumppanin ymmärtämisen haasteita. Ongelmia voi ilmaista esimerkiksi epärointiä ilmaisevien sanojen, taukojen tai suorien kysymysten avulla. Sekä äidinkielen puhujat että kakkoskieliset puhujat ilmaisivat, että jokin keskustelussa oli ongelmallista.

Analyysini osoittaa myös, että ongelmat ratkaistiin eri tavoin. Molemmat keskustelun osapuolet osallistuivat ongelmien ratkaisemiseen. Suurimmassa osassa tapauksista keskustelukumppanit päätyivät johonkin ratkaisuun, mutta aina ratkaisua ei löytynyt. Keskustelijat voivat käyttää esimerkiksi toista kieltä tai omaa kehoaan apuna ongelmanratkaisussa. Ratkaisut olivat sekä itsekorjauksia että toisen korjauksia.

Analyysin perusteella voidaan todeta, että äidinkielen puhujat vaikuttivat auttavan toisen kielen puhujia keskusteluissa. Äidinkielen puhujien toiminta keskusteluissa koostui pitkälti kielellisen tai muun käytöksen mukauttamisesta ongelmia ennaltaehkäisevällä tavalla. Äidinkielen puhujat käyttivät strategioitaan ensisijaisesti ongelmallisissa kohdissa, mutta kategoria kannustus on näistä poikkeus. Kannustusta esiintyi myös muissa kuin keskustelun ongelmallisissa kohdissa.

Äidinkielen puhujien mukautukset olivat suurilta osin yksitasoisia ja osittaisia. Yksitasoiset mukautukset näkyivät vain yhdellä kommunikaation tasolla ja osittainen mukauttaminen näkyi yksittäisinä sanoina tai osin mukautettuna puhenopeutena.

Avainsanat: islannin kieli, epäsymmetrinen vuorovaikutus, keskusteluanalyysi, mukauttaminen, ongelma, ratkaisu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte och forskningsfrågor	2
1.2 Tidigare forskning	3
1.3 Disposition.....	7
2 Teoretisk referensram	8
2.1 Centrala begrepp.....	8
2.1.1 Kommunikation via digitala plattformar	8
2.1.2 Reparationer	11
2.2 Asymmetrisk kommunikation	13
2.3 Samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare	15
2.4 Ackommodationsteorin	18
3 Material och metod.....	22
3.1 Informanterna och enkäten	22
3.2 Materialinsamling och inspelningar	23
3.3 Samtalsanalys	24
3.4 Transkriberings- och översättningsprinciper	27
3.5 Reliabilitet och forskningsetik.....	29
4 Analys.....	31
4.1 Olika problem i samtalen.....	32
4.1.1 Problem i talproduktionen	32
4.1.2 Problem i förståelsen	36
4.2 Olika lösningar till problemen.....	39
4.3 Modersmålstalarnas samtalsstrategier	48
5 Sammanfattande diskussion	58
5.1 Resultat.....	58
5.2 Diskussion	61
Litteratur	64
Bilagor	67

1 Inledning

Nordiska språk, internordisk kommunikation och grannspråksförståelse i Norden är teman som har intresserat forskare relativt länge. Forskarna har intresserat sig för till exempel inbördes förståelse av språken, de nordiska språkens utveckling och gemensamma historia samt samtal mellan nordbor. Det sistnämnda är temat som jag är intresserad av i denna avhandling. Samtal mellan nordbor har främst forskats i i anknytning till svenska, danska och norska eller en kombination av två eller alla av dessa tre språk. Även skandinaviskan (en blandning av de skandinaviska språken) har förekommit i undersökningarna (se delkapitel 1.2).

Ett språk som dock inte förekommer så ofta i samtalsanalytiska undersökningar eller annan nordisk forskning är isländskan. En orsak till varför isländskan och kommunikation på isländska inte har forskats i så mycket kunde vara Islands relativt lilla befolkning. År 2021 var Islands invånarantal 368 792 (Info Norden 2020), vilket är relativt litet jämfört med de andra nordiska länderna. Därmed kan också antalet isländska forskare, och specifikt språkforskare, antas vara relativt litet. En annan orsak till bristen på forskning om isländskan kunde vara frågan om inbördes förståelse. Arne Torp (2004) presenterar en modell där hen delar in de nordiska språken (bortsett från finskan) enligt inbördes förståelse. I denna modell är skandinaviska språk (norska, svenska, danska) och ö-nordiska språk (färöiska och isländska) på var sin sida. Torp konstaterar att skandinaviska och ö-nordiska språk inte i stort sett är inbördes förståeliga. (Torp 2004, 45.) Därmed kan isländskan ses som lite utomstående och eventuellt svårare att forska i än danska, norska och svenska. Forskaren bör alltså troligen ha studerat isländska eller på andra sätt ha skaffat sig tillräckliga språkkunskaper för att kunna forska i till exempel isländska samtal.

Isländskan borde dock inte ses som ett utomstående språk vare sig på grund av de nordiska språkens inbördes förståelse, Islands geografiskt någorlunda avlägsna läge i förhållande till de andra nordiska länderna eller Islands lilla befolkning. I *Deklarationen om nordisk språkpolitik* som antogs av Nordiska rådet år 2006 konstateras det nämligen att alla språk i Norden bör betraktas som likvärdiga. I deklARATIONEN räknas isländskan också som ett av Nordens statsbärande språk tillsammans med svenska, danska, norska och finska. (Deklaration om nordisk språkpolitik 2006, 65.) Eftersom isländskan betraktas som ett likvärdigt språk med de fyra andra statsbärande språken i Norden anser jag att detta bör synas också i omfånget av forskning om respektive språk. Genom att forska i också de till antalet talare mindre språken i Norden ökar man medvetenheten om dem och säkerställer dess ställning som likvärdiga nordiska språk.

I denna avhandling intresserar jag mig för samtal som förs på isländska för att öka kunskap om det talade isländska språket. Min avhandling bidrar till kunskap om eventuella problemfall i samtal på isländska mellan en modersmålstalare och en nordisk inlärare av isländska. Genom att identifiera eventuella problemfall och dess lösningar i samtalen kan jag bidra till kunskap som kan användas i till exempel undervisning i muntlig kommunikation och därmed främja fungerande och smidig kommunikation mellan modersmålstalare och språkinlärare. Samtal som förs på isländska är också ett mycket knappt utforskat område, speciellt ur en samtalsanalytisk synvinkel, och därmed finns det en kunskapslucka att fylla (se delkapitel 1.2).

Förutom problemfall och dess eventuella lösningar koncentrerar jag på den språkligt starkare samtalsparten, det vill säga modersmålstalaren, och hur hen bidrar till att främja samtalet. Jag är intresserad av hurdana strategier den isländska samtalsparten använder för att säkerställa att samtalet framskrider smidigt. Detta betyder att jag granskar om hen till exempel anpassar sitt språkbruk på något sätt.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet i denna avhandling är tvådelat. Det första syftet är att ta reda på om det uppstår några problem i samtal mellan en modersmålstalare av isländska och en nordbo som har lärt sig isländska. Om det visar sig att det uppstår problem i samtalen är jag intresserad av hurdana de eventuella problemen är och hur de löses. Det andra syftet i denna avhandling är att studera den språkligt starkare samtalspartens, det vill säga den isländska modersmålstälarens, kommunikationsstrategier och språkbruk. Jag är intresserad av hur eller om islänningen försöker anpassa sitt språkbruk eller på andra sätt hjälpa den nordiska samtalsparten för att få samtalet att fortsätta smidigt. De två syftena anknyter till varandra och tudelningen är inte absolut men den hjälper till att hålla fokus på den språkligt starkare samtalsparten.

Jag studerar ämnet med hjälp av följande forskningsfrågor:

1. Hurdana eventuella problem förekommer det i samtal på isländska mellan en modersmålstalare och en nordbo som har lärt sig isländska?
2. Hur löses de eventuella problemen i samtalen?
3. Hurdana strategier använder modersmålstalaren för att eventuellt hjälpa andraspråkstalaren?

Den första och den andra forskningsfrågan hänger ihop med varandra och anknyter till den första delen av syftet. Med hjälp av dessa frågor försöker jag få fram om det förekommer problem i samtalen

och hurdana lösningar de olika samtalsparterna hittar för att komma vidare med samtalet. Dessa två frågor stödjer på forskning om asymmetrisk kommunikation och samtalsanalytisk forskning om samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare, som Salla Kurhilas och Niina Liljas doktorsavhandlingar (se delkapitlen 2.2 och 2.3).

Den tredje forskningsfrågan anknyter till den andra delen av syftet. Denna fråga anknyter också till de två första forskningsfrågorna men ställer modersmålstalaren och de kommunikationsstrategier som hen använder i fokus. Med hjälp av denna fråga försöker jag kartlägga vidare om modersmålstalaren anpassar sitt språkbruk eller på andra sätt hjälper den nordiska samtalsparten också i andra situationer än bara i eventuella problemfall. Denna fråga utvidgar alltså det som jag får fram med hjälp av de två första frågorna. Som basis för den tredje forskningsfrågan använder jag Howard Giles ackommodationsteori, på engelska Communication Accommodation Theory (CAT) (se delkapitel 2.4).

Den nordiska samtalsforskning som har gjorts hittills har främst fokuserat på de skandinaviska språken svenska, norska och danska. Det finns alltså relativt lite samtalsforskning om isländska och den forskning som har gjorts har närmast sig samtalen ur en lite annorlunda synvinkel än den som jag har valt i denna avhandling (se delkapitel 1.2). Därmed bidrar min avhandling till att fylla en kunskapslucka och jag strävar efter att komma med ny information om hur olika kommunikationsstrategier används i samtal på isländska. De resultat som presenteras i avhandlingen kan inte generaliseras på grund av materialets begränsade omfång men resultaten bidrar till kvalitativ samtalsforskning om isländska. Därtill bidrar resultaten till kunskap om kommunikation via digitala kommunikationsplattformar eftersom materialet samlades in via Zoom. Kommunikation via digitala plattformar står dock inte i fokus i denna avhandling.

1.2 Tidigare forskning

Isländska samtal har forskats i tidigare men forskningens totala omfång är ännu väldigt litet. Dessutom har fokus i dessa tidigare undersökningar legat på lite andra aspekter än det som jag koncentrerar mig på i denna avhandling. Därför presenterar jag nedan både forskning om isländska samtal och samtalsforskning som inte behandlar isländska men som tangerar mitt forskningsämne på andra sätt. Först presenterar jag närmare sådan samtalsanalytisk forskning som har gjorts om isländska samtal och de olika synvinklar som isländska samtal har granskats ur. Därefter redogör jag för forskning som behandlar samtal i en nordisk kontext ur en liknande synvinkel som den som jag

har i denna avhandling. Till slut behandlar jag kort två pro gradu-avhandlingar som tangerar mitt ämne.

En central forskare inom det samtalsanalytiska forskningsfältet gällande isländska samtal är Helga Hilmisdóttir. I sin doktorsavhandling *A sequential analysis of nú and núna in Icelandic conversation* (2007) studerar hen användning av partiklarna *nú* och *núna*. Som syfte hade Hilmisdóttir både att beskriva skillnaderna mellan *nú* och *núna* angående betydelse och funktion och att beskriva i vilka kontexter en icke-temporal version av *nú* används. Materialet i Hilmisdóttirs avhandling består av flera olika typer av samtal såsom bland annat telefonsamtal, vardagliga gruppsamtal, radiosamtal och en valdebatt. Sammanlagt består materialet av cirka 14 timmar inspelningar. Deltagarna i samtalen är mestadels islänningar. Hilmisdóttirs forskning tyder på att det finns en funktionell skillnad mellan partiklarna *nú* och *núna*. *Núna* förknippar ett yttrande med en tidsperiod utanför samtalet. *Nú* kan däremot ha flera olika funktioner. Förutom att det används i temporala jämförelser kan talaren använda *nú* till exempel till att framhäva något viktigt i ett yttrande i samtalet, visa sitt engagemang och markera en övergång. (Hilmisdóttir 2007.)

En annan central forskare inom forskning om isländska samtal är Þórunn Blöndal. I sin doktorsavhandling *Where grammar meets interaction – Collaborative production of syntactic constructions in Icelandic conversation* (2015) forskar hen i samkonstruktioner, närmare bestämt ifyllnader och annan-tillägg, i vardagliga isländska samtal. I Blöndals avhandling definieras en samkonstruktion som *en syntaktisk helhet som produceras av två samtalsdeltagare*. Samkonstruktioner kan vidare delas in i ifyllnader och annan-tillägg, som bildar de två huvudkategorierna. Syftet med hens undersökning var att studera ifyllnaders och annan-tilläggs form, funktion och mottagande samt turer och turtagning i isländska samtal. Blöndal använde som material samtalsinspelningar ur den isländska databanken ÍSTAL. Samtalen var gruppsamtal med ca 3–4 deltagare och materialets totala omfång var ca 20 timmar. Deltagarna i samtalen var mestadels islänningar mellan 30 och 60 år. Blöndal analyserade sitt material med hjälp av interaktionell lingvistik. I sin studie kom hen fram till bland annat att både ifyllnader och annan-tillägg förekommer relativt ofta i samtal och att samtalspartens reaktion på samkonstruktioner ofta är positiv. Blöndals undersökning tyder också på att användning av ifyllnader och annan-tillägg är tecken på samarbetsvilja, inte ett försök att överta ordet. (Blöndal 2015.)

Som dessa två doktorsavhandlingar visar har fokus inom forskning om isländska samtal koncentrerats främst på specifika fenomen och de har granskats ur relativt grammatiska synvinklar. Som Blöndal konstaterar i sin avhandling har interaktionell lingvistik inte forskats mycket i på Island (Blöndal

2015, 222) och därför ger dessa två avhandlingar en relativt omfattande bild av forskning i isländska samtal. Min studie skiljer sig från de ovannämnda eftersom jag fokuserar på eventuella problemfall, deras lösningar och ackommodation eller anpassningar som förekommer i samtalen, och därmed granskar samtalen ur en lite annorlunda synvinkel. Till skillnad från Blöndals (2015) och Hilmisdóttirs (2007) studier består mitt material också av samtal mellan en modersmålstalare och en språkinlärare och därmed skiljer sig min studie också vad informanterna beträffar. Härnäst tar jag upp några undersökningar som har liknande syften som min studie men skiljer sig bland annat till de studerade språken.

Karin Ridell har forskat i samtal på språkparet danska-svenska i sin doktorsavhandling *Dansk-svenska samtal i praktiken – Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. Som syfte hade Ridell att undersöka hur förståelse, samförstånd och gemenskap skapas och visas i samtalen även när deltagarna är av olika åldrar, har olika språk som modersmål eller kommer från olika länder. Till skillnad från min avhandling studerade Ridell institutionella samtal och hen tog i beaktande också de institutionella rollernas påverkan i samtalen. Ridell presenterade olika anpassningsmönster på flera olika språkliga nivåer, såsom morfologisk, idiomatisk och uttalsnivå samt hur dessa anpassningar på olika nivåer samspelade med varandra. Därtill diskuterade hen vidare fem olika språkdrag som förekom i vårdbiträdenas tal när de anpassade sitt språk. En viktig del av Ridells avhandling var också att undersöka annan-initierade reparationer och komplimanger i samtalen. Ridells undersökning visade att de svenska vårdbiträdena anpassade sitt språk på olika sätt och att det varierade hur mycket danska de använde i sitt tal. Anpassningarna gjordes för att öka förståelse. Ridell hittade också fyra faktorer som påverkade förståelsen och som ledde till att det uppstod problem i samtalen: kontext, fysiskt avstånd och orientering, talets tydlighet samt grannspråk och ackommodation. Komplimanger förekom relativt ofta i Ridells material och de användes för att visa uppskattning. (Ridell 2008.)

Ulla Börestam Uhlmanns doktorsavhandling *Skandinaver samtalar – Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar* (1994) behandlar språkliga möten mellan skandinaver. Syftet med hens avhandling var att utreda å ena sidan vad som händer i samtal mellan skandinaver från olika länder när de talar med varandra och å andra sidan vad som händer när de talar med sina landsmän. Börestam Uhlmann granskade samtalen genom två samtalsstrategier som kan användas i interskandinaviska samtal: att söka en språkligt minsta gemensam nämnare och att interaktionellt överbrygga språkliga hinder. Det sistnämnda innebär att hen granskade hurdana problem och lösningar det förekom i samtalen och hur samtalsparterna kan förebygga problem.

Börestam Uhlmanns undersökning visade att informanterna relativt sällan använde ord eller uttryck från andra språk men när de gjorde så var det oftast substantiv på danska eller svenska. Det visade sig att problem förekommer i både samtal mellan landsmän och samtal mellan skandinaver men problemen är lite olika till sin karaktär. Samtal mellan landsmän blir problematiska främst på grund av bristande explicititet medan samtal mellan skandinaver är problematiska av språkliga orsaker. Börestam Uhlmann kom också fram till att informanterna förebygger problem med hjälp av icke-verbala uttrycksmedel mycket oftare i samtal mellan skandinaver än i samtal mellan landsmän. Samtal mellan skandinaver kräver också mer koncentration och grundligare förklaringar än samtal mellan landsmän. (Börestam Uhlmann 1994.)

Både Ridells (2008) och Börestam Uhlmanns (1994) doktorsavhandlingar är värda att notera här eftersom de är relevanta med tanke på min studie. Även om de behandlar andra språk än isländska och skiljer sig från min avhandling vad informanterna beträffar är ackommodationsperspektivet och diskussionen om problem nyttiga. Dessa undersökningar fungerar som exempel på nordisk forskning inom det samtalsanalytiska fältet. Härnäst presenterar jag kort två pro gradu-avhandlingar som liknar min avhandling.

En pro gradu-avhandling som tangerar mitt ämne är Emilia Reitamos avhandling *Dansk-svensk interaktion mellan andraspråkstalare – Analys av annaninitierade reparationssekvenser i dansk-svenska samtal mellan nordiska andraspråkstalare*, där hen undersöker andraspråkstalets samtal på språkparet danska-svenska. Fokus i hens studie ligger på hurdana problem som uppstår i samtalen och hur dessa problem löses. (Reitamo 2016.) En mycket liknande studie som också handlar om internordiska samtal är Leila Malmefjälls pro gradu-avhandling *Förebyggande strategier och problemlösning i tre internordiska samtal*. I denna avhandling behandlar hen också problem som förekommer i samtal mellan nordbor, men språken som används i samtalen är inte valda på förhand, utan informanterna väljer språket själv. Informanterna använder nästan alla av de nordiska språken, även skandinaviska, men isländska förekommer inte i samtalen även om två av deltagarna är islänningar. (Malmefjäll 2019.)

Även om forskningsfrågorna i min studie liknar frågorna i dessa två pro gradu-avhandlingar skiljer sig avhandlingarna till exempel till språket som står i fokus och informanterna som deltar i undersökningen. Informanterna i Reitamos (2016) avhandling är alla andraspråkstalare och fokus är på språkparet svenska-danska. Malmefjäll (2019) däremot har med både modersmålstalare och andraspråkstalare men lägger inte vikt på det. Även om min studie alltså liknar alla de ovannämnda

studierna på ett eller annat sätt har en likadan studie som min inte gjorts och därmed bidrar min avhandling till att fylla en kunskapslucka.

1.3 Disposition

I kapitel 1 har jag beskrivit avhandlingens tema i en kort allmän inledning och presenterat syftet och forskningsfrågorna. Därtill har jag redogjort för tidigare forskning som anknyter till mitt forskningsämne och som ger en bild av de synvinklar som isländska samtal har granskats ur i tidigare studier. Härnäst presenterar jag dispositionen för resten av avhandlingen.

I kapitel 2 redogör jag för den teoretiska referensram som denna avhandling bygger på. Jag presenterar bland annat Howard Giles ackommodationsteori och diskuterar asymmetrisk kommunikation och kommunikation mellan modersmålstalare och andraspråktalare som är centrala delar av den teoretiska referensramen. I kapitel 3 presenterar jag mitt material och berättar om materialinsamlingsprocessen och informanterna. Därtill beskriver jag samtalsanalys som metod och den samtalsanalytiska forskningsprocessen. Till sist redogör jag för de transkriberings- och översättningsprinciper som jag har följt och diskuterar min studies reliabilitet och de forskningsetiska frågor som berör denna avhandling.

I kapitel 4 analyserar jag mitt material. Analysdelen är uppbyggd så att delkapitlen svarar på forskningsfrågorna i den ordning som de presenteras i i syftet. Först behandlas samtalens problematiska delar vilket efterföljs av de olika lösningarna till problemen. Till sist analyserar jag modersmålstalarnas samtalsstrategier. Jag avslutar med kapitel 5, en sammanfattande diskussion där jag sammanfattar de resultat som jag har kommit fram till i analysdelen och diskuterar de begränsningar som berör denna studie. Efter litteraturförteckningen finns det fyra bilagor: meddelandet som jag skickade för att hitta informanter, forskningstillståndsblanketten och enkäten som informanterna fyllde i och transkriptionsnyckeln.

2 Teoretisk referensram

I detta kapitel presenterar jag den teoretiska referensram som analysdelen i denna avhandling bygger på. Först definierar jag de centrala begreppen. Därefter diskuterar jag asymmetrisk kommunikation speciellt ur en språkligt asymmetrisk synvinkel. Efter det diskuterar jag samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare på basis av två doktorsavhandlingar. Till sist redogör jag för Howard Giles ackommodationsteori.

2.1 Centrala begrepp

Här nedan diskuterar jag vidare ett fenomen och ett begrepp som är centrala i min studie. Jag börjar med att redogöra för hur kommunikation påverkas av digitala kommunikationsplattformar. Sedan presenterar jag begreppet *reparation* som utgör en central del av hur problem och lösningar uppfattas i denna avhandling.

2.1.1 Kommunikation via digitala plattformar

Eftersom materialet i min studie samlades in via den digitala kommunikationsplattformen Zoom bidrar min avhandling också till kunskap om kommunikation via digitala plattformar. På grund av att samtal som förs över internet har lite annorlunda förutsättningar än de samtal som vi för när vi befinner oss i samma rum med varandra (Grahn & Lindholm 2021, 13) diskuterar jag kort de digitala kommunikationsplattformarnas inverkan på samtal här nedan.

Det finns några orsaker till att samtal över internet blir annorlunda än samtal som förs mellan människor som befinner sig i samma rum. En av orsakerna är kroppen. För många känns det som om kommunikation via digitala kommunikationsplattformar saknar något, den fysiska närvaron. Detta kan bero på att kroppen är en central del av möten mellan människor i alla relationer oavsett hur fysiskt nära människorna vill befinna sig. Hur viktig kroppen är i kommunikationen beror på situationen, men ju mer samtalsdeltagarna har tillgång till gemensamma fysiska detaljer och ju förutsägbarare situationen är, desto mindre talat språk behövs det för att man ska kunna kommunicera med varandra. (Grahn & Lindholm 2021, 13, 15, 18–19.)

Eftersom jag inte hade möjlighet till att samla in material i form av samtal som förs mellan människor som befinner sig i samma rum, försökte jag skapa sådana omständigheter som liknar de fysiskt nära förda samtalen så mycket som möjligt i en digital omgivning. Alla deltagare visste att de skulle delta i ett videosamtal och de visste att de skulle tala med bara en person. Deltagarna hade också fått

samtalsämnet och en önskad längd på samtalet i förväg. Med hjälp av videon och mikrofonen hade deltagarna alltså tillgång till så många gemensamma fysiska detaljer som möjligt och genom att ha tillgång till kunskap om samtalets förväntade innehåll i förväg var samtalssituationen så förutsägbar som den kunde vara. Detta gav deltagarna möjlighet också till icke-verbal kommunikation och därmed så naturlig kommunikation som möjligt. Detta var viktigt eftersom alla detaljer kan vara betydelsefulla och inget bör uteslutas som irrelevant för interaktionen i samtalsforskning (Grahn & Lindholm 2021, 16).

En annan orsak till att samtal över internet skiljer sig från samtal i samma rum är tekniken. När kommunikationen sker med hjälp av tekniska verktyg måste den som kommunicerar möjligen hantera flera olika funktioner på samma gång. Tekniken kan kräva att deltagaren förutom mikrofon och video också har hand om chattfunktionen, en presentation och reaktioner med olika ikoner. Tekniken kan alltså kräva *multitasking* av deltagaren. (Grahn & Lindholm 2021, 19–20.) Dessa tekniska krav minimerade jag genom att inte kräva användning av chattfunktionen, ikonreaktioner eller presentationer av deltagarna i samtalen. Ingen av deltagarna i mitt material använde heller de tre sistnämnda funktionerna. I och med att jag valde att samtalen förs mellan två personer i stället för grupper, behövde deltagarna inte heller ta i beaktande så många personer.

Tekniken kan inte bara sägas kräva något av deltagaren. Den möjliggör också sådana omständigheter som ökar deltagarnas anonymitet. Om deltagarna är många blir bilderna på dem små och alla deltagare vill kanske inte heller ha kameran påknäppta, vilket gör det möjligt för dem att bli osynliga på ett sätt som inte är möjligt när man befinner sig i samma rum. Detta i sin tur möjliggör multitasking bland deltagarna om de väljer att göra något eget som inte har med samtalet att göra. Det kan leda till att deltagarna inte är så engagerade i samtalet och kommunikationen blir ensidig. (Grahn & Lindholm 2021, 20.) För att minimera deltagarnas möjligheter till anonymitet i samtalen, bad jag alla att ha kameran och mikrofonen påknäppta. De kunde inte heller gömma sig i en grupp eftersom varje samtal hade bara två deltagare. Det var väsentligt för min studie att minimera möjligheterna till anonymitet i samtalen eftersom jag på så sätt försökte försäkra mig om att någon kommunikation sker och det uppstår diskussion som jag kan analysera.

Trots alla de förberedelser och medvetna val som jag gjorde, kunde jag inte ha kontroll över alla detaljer. Full kontroll över samtalen var inte heller mitt mål eftersom det skulle ha riskerat samtalens naturlighet och därmed skulle mitt material inte ha varit lämpligt för en samtalsanalytisk studie (Norrby 1996, 33). Med alla mina förberedelser hade jag som mål att skapa sådana omständigheter

som gör det möjligt för deltagarna att föra ett samtal som tekniska detaljer stör så lite som möjligt. Det var dock omöjligt att ha full kontroll över tekniken och dess inverkan på samtalen.

En teknisk detalj som jag inte kunde påverka var kameran. Även om kameran gör det möjligt för deltagarna att se varandra, har de sällan, om någonsin, direkt ögonkontakt eftersom kameran ofta är placerad ovanpå eller längst upp på skärmen. Förutom att deltagarna i ett videosamtal kan se varandra, kan de också se sig själva. Det kan leda till ett fenomen som Grahn och Lindholm (2021) kallar för "talking to my selfie". Det betyder att samtalsdeltagaren hela tiden ser sig själv och därmed blir medveten om sådana detaljer som man inte skulle kunna lägga märke till i ett fysiskt rum. Att se till exempel hur man ser ut och hurdana miner och gester man gör under samtalet kan vara distraherande och kännas pressande eller inspirerande för en. Oavsett hur deltagaren förhåller sig till att se sig själv, blir självmedvetenheten starkare och deltagaren måste förhålla sig till sig själv som en extra samtalsdeltagare. (Grahn & Lindholm 2021, 17, 21.) Kameran vållade speciella problem i ett av samtalen i mitt material eftersom en av deltagarna inte alls kunde ha kameran på på grund av tekniska problem. I detta fall kunde den ena samtalsdeltagaren bara se sig själv, vilket kan ha påverkat samtalet till exempel genom att göra hen extra medveten om sig själv.

Något som jag inte heller kunde ha kontroll över men som tekniken möjligen påverkade i samtalen var sådana grundläggande samtalsfenomen som turtagning och olika människoljud. Turtagning, hur vi tar och ger en taltur till varandra, kan regleras på olika sätt. Ett vanligt sätt är att använda språkliga medel såsom frågor eller samtalspartnerns namn. Ett annat centralt sätt är att ge olika kroppsliga signaler såsom att öppna munnen och andas in när man vill ta ordet. Tekniken kan försvåra turtagningen till exempel på grund av att bilden på samtalspartnern är endimensionell och man ser bara ansiktet på hen. Detta bidrar till att turtagningen måste göras tydligare och det kan också kräva en fysisk åtgärd, att sätta på mikrofonen. (Grahn & Lindholm 2021, 21–22.) Mikrofonen vållade inte problem i mitt material eftersom alla hade mikrofonen på under hela samtalet.

Kommunikation via digitala plattformar kan också göra det svårare att tolka tystnader i samtal. Samtal som förs i samma fysiska rum ger möjligheten till att tolka den andra samtalspartnerns kroppsliga signaler om det till exempel förekommer längre pauser i samtalet. Långa pauser kan ingå i naturliga samtal men de är inte en regel. I videosamtal kan det vara svårare att tolka om pausen beror på tekniska eller till exempel sociala problem. I videosamtal kan samtalsparterna också ha nytta av en tydlig ledare som ger ordet. Om ingen leder samtalet kan turtagningen bli mer kaotisk och det kan förekomma till exempel onödigt mycket överlappande tal. Överlappande tal förekommer i samtal relativt ofta som korta sekvenser och det kan tyda på att samtalspartnern är engagerad i samtalet. I

videosamtal är möjligheten till överlappande tal dock mer begränsad vilket kan leda till att samtalsparterna verkar mindre engagerade i samtalet. (Grahn & Lindholm 2021, 23–24.)

Grahn och Lindholm (2021) samlar sådana mänskliga ljud som stön, smackningar och fnysningar under termen *människoljud*. Samtalsparterna tolkar dessa ljud för att förstå varandra och använder dem till att signalera till exempel olika känslor eller slutet på en taltur. Som flera andra drag i kommunikationen, är också människoljuden svårare att få tillgång till i videosamtal. Även uppbackningar, som används som signaler om att man lyssnar eller instämmer, tenderar att bli färre i videosamtal. Det kan leda till att samtalaren känner sig osäker och ovan i ett videosamtal. (Grahn & Lindholm 2021, 24–26.)

Ett fenomen som också kan räknas som ljud är skratt. Skratt är dock mer än bara ett ljud. Som forskning har visat, är skratt en del av samtalssystematiken och det finns regelbundenhet i hur skratt placeras i samtalet. Skratt används i socialt samspel men det kan påverkas av tekniken. Att se någon le är inte lika lätt att tolka som att samtidigt höra skrattet. Olika subtila signaler berättar oss hur vi ska tolka skrattet i en situation men tekniken kan försvåra tolkandet av dessa subtila signaler. Det kan leda till exempel till att samtalsdeltagaren känner sig bortgjord i samtalet. (Grahn & Lindholm 2021, 27–28.)

Oavsett noggrann planering har den digitala kommunikationsplattformen och det faktumet att samtalen inte fördes i fysiskt samma rum troligen haft en inverkan på samtalen. Det är svårt att uppskatta hur stor inverkan är och därför kunde det vara nyttigt att göra en liknande studie som min med ett material som består av samtal som förs i samma fysiska rum. Analysen och resultaten kunde sedan jämföras för att få fram eventuella skillnader eller likheter som skulle ge mera information om hur stor inverkan tekniken kan ha. Som jag nämnde ovan, har jag dock gjort allt som jag har kunnat för att minimera teknikens inverkan på samtalen som jag använder som mitt material.

2.1.2 Reparationer

Ett centralt begrepp i denna avhandling är reparation. Enligt Jan Lindström (2008, 287) kan termen *reparation* definieras som ”en samling praktiker som syftar till att återställa intersubjektiviteten talarna emellan då den hotats av problem förknippade med hörbarhet, förståelse eller yttrandets produktion”. Lindström (2008) påpekar dock att reparationer inte enbart är språkliga eller andra egentliga fel och deras korrigeringar utan det snarast handlar om den gemensamma grunden för förståelse mellan samtalsparterna. Denna grund för förståelse kan drabbas av olika orsaker och borde i sådana fall återställas. Reparationer är begränsade aktiviteter som har en början och ett slut.

(Lindström 2008, 146.) Reparationer används till att lösa problem i talproduktion och mottagning av talet men de kan också ha andra funktioner. De möjliggör till exempel språkinläring. (Lilja 2010, 14–15.)

Det finns olika typer av reparationer. Reparationer kan delas in i *självinitierade* och *annan-initierade* reparationer beroende på vem av samtalsdeltagarna som har påbörjat reparationsprocessen. Självinitierade reparationer initieras av talaren medan annan-initierade reparationer initieras av mottagaren. (Lindström 2008, 147–148.) Annan-initierade reparationssekvenser består alltid av problemturen, turen som initierar reparationen och reparationsturen som efterföljer reparationsinitieringen. (Lilja 2010, 14). Självinitierade reparationer kan förekomma i samma tur med problemkällan, i turövergången eller i den tredje talturen. Självinitierade reparationer kan delas in i *ordsökningar*, *ersättningar* och *utbyggnader av en struktur*. Ordsökningar kan handla om både ett visst ord men också om till exempel namn eller datum som talaren inte kommer ihåg. Ersättningar förekommer typiskt i samband med ordavbrott. Avbrottet markerar att talaren identifierar ett problem och börjar omstrukturera det som hen har sagt. Utbyggnader av strukturer kan också kallas för korrigeringar, men alla korrigeringar handlar inte om misstag utan de kan också betyda att talaren förtydligar eller omstrukturerar informationsföljden. (Lindström 2008, 149–152.)

I språkligt symmetriska samtal är det ofta lätt för deltagarna att identifiera problemet och göra en nödvändig reparation. I språkligt asymmetriska samtal kan det hända att den språkligt svagare samtalsparten inte identifierar problemet och även om hen gör det, har hen inte tillräckligt starka språkliga kunskaper för att göra en reparation. En misslyckad reparation orsakar ofta att reparationssekvensen blir längre. (Leskelä & Lindholm 2012, 20.)

Haakana, Laakso och Lindström (2009) konstaterar att enligt olika studier används självinitierade reparationer inte lika ofta i språkligt asymmetriska kommunikationssituationer som i symmetrisk kommunikation. I samtal mellan vuxna modersmålstalare och andraspråkstalare korrigerar dock modersmålstalaren inte grammatiska fel om de inte försvårar kommunikationen. (Haakana, Laakso & Lindström 2009, 28–29.)

Det som i denna avhandling kallas för ett problem kan alltså ses som en början på en reparationssekvens. Problemet är den första turen i reparationssekvensen som initierar att någon förändring borde göras eller att någon annan reaktion behövs för att samtalet kan förlöpa. Det som jag kallar för lösningar i denna avhandling kan därmed ses som de turer som efterföljer problemet och som, i största delen av fallen, leder till någon slags lösning. Alla reparationssekvenser kommer

dock till något slags slut även om samtalsdeltagarna inte hittar en tydlig lösning till problemet. Med *en problematisk del av samtalet* kan jag syfta till en hel reparationssekvens som innefattar både problemet och lösningen.

2.2 Asymmetrisk kommunikation

Det finns flera olika faktorer som kan orsaka att kommunikationen blir asymmetrisk. Asymmetrin kan till exempel handla om asymmetri i deltagande, asymmetri i deltagarnas kunskaper eller språklig asymmetri. Asymmetri i deltagande eller kunskapsmässig asymmetri kan synas till exempel i institutionella samtal där en av deltagarna ställer frågor som den andra förväntas svara på. Deltagarrollerna är tydliga och kompletterar varandra. I sådana fall gör deltagandet kommunikationen asymmetrisk. Om det är till exempel en läkare som ställer frågorna kan hen anses ha rätt till kunskap om patienten och patienten bör svara på läkarens frågor. Läkaren har den medicinska kunskapen medan patienten har kunskap om sig själv. I detta fall handlar det om kunskapsmässig asymmetri. (Leskelä & Lindholm 2012, 14–15.)

I och med att samtalen som används som material i denna avhandling inte är institutionella till sin karaktär och deltagarna inte har några tydliga förbestämda roller (till exempel intervjuare och intervjuobjekt) är kommunikationssituationerna inte asymmetriska främst på grund av deltagande. Asymmetri i deltagandet förekommer dock i viss mån i samtalen eftersom deltagarrollerna kan förknippas också med språklig asymmetri (se delkapitlet nedan om språklig asymmetri). För att minimera kunskapsmässig asymmetri för andraspråkstalarna valde jag samtalsämnen så att de handlade om andraspråkstalarnas hemland. På så sätt kunde de möjligen koncentrera sig mera på det talade språket. Detta gjorde eventuellt samtalssituationen lite mer kunskapsmässigt asymmetrisk för modersmålstalarna men alla samtalsdeltagare hade samma rätt till informationen, det vill säga ingen hade till exempel auktoritet över den andra. Det som främst kan anses orsaka asymmetri i samtalen är språket som deltagarna förväntades använda. Därmed diskuterar jag språklig asymmetri vidare här nedan.

Språklig asymmetri

Språklig asymmetri förekommer i kommunikationssituationer där en eller flera av deltagarna har begränsade språkliga kunskaper. Språkliga begränsningar kan bero till exempel på olika sjukdomar, intellektuella funktionsnedsättningar, avvikelser i språkutvecklingen eller på att språket inte är talarens modersmål. (Leskelä & Lindholm 2012, 15.) I samtalen som analyseras i denna avhandling

orsakas språklig asymmetri av det sistnämnda. Samtalen förs mellan en modersmålstalare och en andraspråkstalare och språkkunskaperna varierar relativt mycket hos andraspråkstalarna.

Språklig asymmetri tar ofta form av ökad asymmetri i deltagandet eftersom deltagarnas roller blir tydligare (Linell 1998, 221) och ansvaret fördelas ojämnt i kommunikationen. Ju bättre språkliga kunskaper deltagaren har, desto större ansvar och makt får hen i samtalet. Sambandet mellan språklig asymmetri och asymmetri i deltagandet är tydlig i till exempel situationer där samtalsparterna korrigerar något som har sagts i samtalet. Reparationer är en central del av kommunikationen och de kan användas till att lösa problem. Språkliga utmaningar kan påverka den språkligt svagare partens möjligheter att initiera en reparation eller göra en självreparation (närmare om reparationer i delkapitel 2.1.2). (Leskelä & Lindholm 2012, 15–16.)

Indelning i språkligt starkare och språkligt svagare samtalsdeltagare är till synes lätt, men denna indelning är inte automatisk och stadig. Språklig asymmetri bör ses som ett föränderligt och diskutabelt läge och detta är också en grundtanke inom samtalsanalytisk forskning. (Leskelä & Lindholm 2012, 16.) Detta är en av orsakerna till att jag använder främst termen modersmålstalare och andraspråkstalare när jag refererar till informanterna som deltog i samtalen i denna avhandling. Dessa termer tar inte fasta på talares språkliga kunskaper utan anger bara hens förhållande till det språket som används i samtalen.

Språklig asymmetri syns på olika sätt beroende på om talares språkliga färdigheter är bristande på grund av nedsatt språkförmåga, permanenta neurobiologiska avvikelser eller språkkunskaper som individen ännu inte har nått. Det varierar också hur stor individernas kännedom om sina egna och den andra samtalspartners språkliga brister är och hur medvetna de är om bristerna. En språkinlärare är ofta väldigt medveten om att hen bara har en begränsad förmåga att använda språket och dess resurser men hen kan dra nytta av den information och de erfarenheter som hen har av det egna modersmålet. Kännedom om de egna och den andra deltagarens språkliga begränsningar påverkar troligen deltagarnas agerande i samtalssituationen på olika sätt. Samtalssituationen kan dock också anses ha en stor inverkan på hur deltagaren kan och får använda språket. (Leskelä & Lindholm 2012, 17–18.) Det är svårt att säga hurdan uppfattning informanterna hade om sina egna språkkunskaper men alla informanter fick veta i förväg att de kommer att tala med en modersmålstalare respektive en andraspråkstalare. Detta gav dem möjlighet till att bilda en egen förhandsuppfattning om hurdana språkkunskaper den andra samtalsparten eventuellt har.

Det är naturligt att man i forskning om språkligt asymmetrisk kommunikation anser att det också finns något som kan kallas för språkligt symmetrisk kommunikation. Sådan kommunikation kunde kallas för typisk och det kunde innefatta kommunikation mellan kompetenta talare som agerar till stor del på ett förväntat sätt i samtalet. Samtalsanalytisk forskning ser dock språklig symmetri och samtalens vanlighet som sådana föränderliga aspekter som bit för bit byggs upp i samspel mellan samtalsdeltagarna. Språkligt symmetriska samtal kan stundvis ha ovanliga och förvirrande stunder men förlöper till stor del som det förväntas. Bra och lyckad kommunikation behöver dock inte definieras som kommunikation utan prägel av språklig asymmetri. Bra kommunikation kan betyda sådan kommunikation som möjliggör att varje individ kan delta i samtalet som så aktiva deltagare som möjligt. Den språkligt starkare samtalsparten blir dock ofta den mer aktiva parten och tar ofta också mer ansvar för att samtalet förlöper. (Leskelä & Lindholm 2012, 19, 25.)

Såsom språklig symmetri kan också språklig asymmetri ses som något som byggs upp i kommunikationen. Samtalsdeltagarna kan antingen reagera på den språkliga asymmetrin i samtalet eller ignorera det. Även om samtalsdeltagarnas språkliga kunskaper är på väldigt olika nivåer kan det inte användas som förklaring till allt som händer i samtalet. (Leskelä & Lindholm 2012, 19.) Det är viktigt att ta i beaktande att de delar som behandlas som problematiska i analysdelen inte utgör hela samtalet. De utdrag som jag analyserar är valda för att exemplifiera problematiska delar och deras lösningar men det finns också delar som inte räknades som problematiska och som förlöper som förväntat utan någon större förvirring. Därmed har alla samtal också delar som kunde beskrivas som språkligt symmetriska.

2.3 Samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare

Eftersom de samtal som jag använder som material i denna avhandling förs mellan en modersmålstalare och en andraspråkstalare diskuterar jag här Salla Kurhilas och Niina Liljas undersökningar som tangerar ämnet. Liljas och Kurhilas resultat beskriver kommunikation mellan modersmålstalare och andraspråkstalare. Detta utesluter inte att vissa drag skulle kunna förverkligas i till exempel samtal mellan två modersmålstalare. Här nedan diskuteras dock resultaten bara i andraspråkssamtalskontext såsom Lilja och Kurhila gör.

I sin doktorsavhandling *Co-constructing understanding in second language conversation* (2003) studerar Salla Kurhila gemensam förståelse i samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare av finska. Kurhila använder Conversation Analysis som metod och hens material består av naturligt förekommande samtal i både institutionella och vardagliga situationer. (Kurhila 2003, 9, 22, 27–28.)

Kurhilas (2003) studie visar att samtalets struktur inte avslöjar vem som är modersmålstalaren och vem som är andraspråkstalaren i ett samtal. Även om andraspråkstalaren ibland har svårigheter med att formulera ett yttrande och de uttrycksformer som hen använder skiljer sig från modersmålstalaren är orsaken till det inte alltid det faktumet att andraspråkstalaren talar språket som sitt andra språk. Därmed kan man konstatera att talarnas identiteter som modersmålstalare och andraspråkstalare inte alltid är relevanta i kommunikationen. Om språklig asymmetri beaktas i samtalet, kommer asymmetrin till uttryck mestadels i andraspråkstälarens agerande. Andraspråkstalarna gör synligt deras begränsningar i språkkunskaperna till exempel i form av sökningar eller genom att annars uttrycka osäkerhet i språkliga val. Andraspråkstalarna söker stöd från modersmålstalarna och modersmålstalarna har makten att bestämma hurdana hjälpmedel de framför. (Kurhila 2003, 301.)

Kurhilas (2003) studie tyder på att modersmålstalaren inte agerar på ett sätt i samtalet som skulle synliggöra språklig asymmetri. Korrigeringarna och reparationerna som modersmålstalarna gör är diskreta till sin karaktär. Korrigeringarna och reparationerna är oftast svar på den osäkerhet som andraspråkstalaren uttrycker i vilket fall andraspråkstalaren har själv redan synliggjort asymmetrin. När gemensam förståelse är hotad uttrycker samtalsparterna, speciellt modersmålstalarna, sin förståelse hellre än att de inte förstår. Om modersmålstalaren noterar något problematiskt i talet använder hen sig av direkta korrigeringar eller en tolkning av det sagda. Modersmålstälarens reaktioner indikerar att hen har förstått betydelsen av den föregående talturen medan reparationsinitiativ främst noterar att det finns ett problem i det sagda. I problematiska situationer orienterar sig modersmålstalaren mot andraspråkstalaren och indikerar att även om det finns ett problem förstår hen andraspråkstälarens taltur. Modersmålstalarna undviker rollen som språkexperter. De främjar hellre kommunikationen än koncentrerar sig på språkliga detaljer. (Kurhila 2003, 301–302.)

Niina Lilja studerar annan-initierade reparationer i sin doktorsavhandling *Ongelmista oppimiseen: Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä keskustelussa* (2010). Hens material består av 13 timmar vardagliga samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare av finska. Lilja använder samtalsanalys, närmare Conversation Analysis (CA), som sin forskningsmetod men noterar även forskning om second language acquisition (SLA), det vill säga andraspråksinläring. Dessa två tillsammans bildar CA-for-SLA, en forskningsinriktning som grundar sig på Conversation Analysis och ser inläring framför allt som social verksamhet. Syftet med Liljas doktorsavhandling är att studera annan-initierade reparationer och deras struktur i samtal mellan en modersmålstalare och en andraspråkstalare. Hen analyserar hur reparationerna påbörjas, hur samtalsparterna reagerar på reparationerna och hurdana problem som lyfts fram med hjälp av reparationerna. Dessutom är hen

intresserad av hurdan roll annan-initierade reparationer har i kommunikationen och hurdana möjligheter till språkinlärning ingår i olika reparationer. (Lilja 2010, 14–16.)

Eftersom jag inte har som syfte att studera samtalen ur språkinlärningens synvinkel diskuterar jag här nedan främst de delar av Liljas analys och resultat som tangerar mitt ämne och utelämnar de delar som handlar om språkinlärning.

Problematiska delar eller reparationssekvenser i samtalet tar alltid utrymme från den kommunikation som pågår och dröjer byte av information. Det som har diskuterats avbryts och en väntan på en lösning till problemet fördröjer samtalets flyt framåt. Alla reparationer är indikationer på att någon slags precisering till föregående tal behövs. (Lilja 2010, 57, 60.)

Lilja (2010) konstaterar att en problematisk del i samtalet ofta identifieras som problematisk av mottagaren. Problemet behöver alltså inte vara synligt till exempel i form av ett språkligt fel utan talturen blir problematisk om mottagaren behandlar den som sådan. Som en indikation av behov av reparation kan fungera ett frågeord som till exempel *vad*. Frågeord kan vara effektiva i problemlösningen eftersom de kan indikera noggrant vad det är som orsakar problemet. Som Lilja konstaterar finns det dock skillnader mellan olika språk och därmed kan effektiviteten av frågeord variera (Lilja 2010, 51, 61).

Att upprepa den andra talarens ord eller yttranden kan användas till exempel till att kvittera att man har mottagit talturen, till att börja en reparationssekvens eller i andraspråkstales fall till att delta i diskussionen och söka stöd från samtalspartnern. En upprepning kan vara en exakt angivelse av det föregående yttrandet, en del av det eller en varierad version. En upprepning är ett reparationsinitiativ om mottagaren tolkar det som sådant. Upprepning är ett ofta använt sätt för andraspråkstalare att börja en reparationssekvens i Liljas material. Upprepning av ett ord används ofta av andraspråkstalare till att uttrycka problem med språket, till exempel med att förstå betydelsen av ett ord. Vanligast syftar andraspråkstalarna till att ett ord är problematiskt. Upprepningar som fungerar som reparationsinitiativ tolkas som frågande i sin kontext. I reparationen förklaras ofta ordets betydelse. (Lilja 2010, 98–101, 106.)

Medan frågeord kan vara effektiva och specifika sätt att indikera vad som är problematiskt i samtalet är öppna reparationsinitiativ olika sätt att visa att det finns något problematiskt i talet utan att specificera vad det är som är problematiskt. De specificerar inte heller vad som orsakade problemet, problem i förståelsen eller problem med att höra. (Lilja 2010, 118)

Problem i förståelsen kan vara väldigt varierande. Problem kan orsakas av att man inte förstår betydelsen av talturen, som till exempel att mottagaren inte känner till ett ord eller yttrande som förekommer i talturen. Problem i förståelsen kan också orsakas av att man inte förstår varför den andra sade något som hen sade. Det finns många reparationssekvenser i Liljas material som visar att andraspråkstalaren inte känner till ett yttrande som modersmålstalaren använder. Det är dock värt att märka att det bara förekommer i ett fåtal situationer att talaren uttrycker explicit att hen inte förstår. (Lilja 2012, 71–72.)

I problem med ord kan andraspråkstalets identitet som andraspråkstalare bli tydligt. Det blir aktuellt i vissa fall redan i reparationsinitiativ men i upprepningar kan man inte konstatera att faktumet att talaren är en andraspråkstalare alltid orsakar problemet. Om reparationsinitiativet är en fråga som fokuserar på ordets betydelse är det ofta ett tecken på att mottagaren inte känner till betydelsen av ordet som hen frågar om. Reparationsinitiativ kan ha stigande intonation men det var det inte alltid i Liljas studie. Andraspråkstalets roll som andraspråkstalare blir aktuellt också när modersmålstalaren förklarar ett ord. Då förhåller sig modersmålstalaren till andraspråkstalaren som en person som inte känner till betydelsen av ordet. (Lilja 2010, 67, 186.)

2.4 Ackommodationsteorin

Ackommodationsteorin anknyter till den andra delen av syftet, att studera modersmålstalarnas kommunikativa strategier och möjliga anpassningar för att hjälpa den andra samtalsparten. Med hjälp av ackommodationsteorin granskar jag modersmålstalarnas agerande i hela samtalssituationen, inte bara i problematiska fall. Här nedan presenterar jag ackommodationsteorin och diskuterar hur den förhåller sig till min studie.

Begreppet *ackommodation* syftar till att samtalsdeltagarna anpassar sitt sätt att kommunicera för att antingen minska eller öka de sociala och de kommunikativa skillnaderna mellan varandra. Ackommodation är en grundläggande del av kommunikation. Den har två grundläggande funktioner på både den kognitiva nivån (eng. cognitive function) och känslonivån (eng. affective function): ackommodation underlättar koherent interaktion och ömsesidig förståelse och hjälper individen att placera sig inom olika grupper och hitta sin plats i förhållande till andra. (Giles 2016, 2; Gasiorek 2016, 27.)

Communication Accommodation Theory (senare CAT), på svenska ackommodationsteorin, är en teori skapad av Howard Giles. CAT grundar sig på Speech Accommodation Theory (SAT). SAT som

teori koncentrerar sig på konvergens och divergens i tal och de kognitiva och känslomässiga processerna som initierar konvergens och divergens. Med hjälp av SAT kan man studera specifika lingvistiska drag i tal medan CAT utvidgar synen så att den tar i beaktande också icke-verbala resurser i det sociala samspelet. (Giles & Coupland 1991, 63.)

Ett känneteckande drag i ackommodationsteorin kommer från socialpsykologisk forskning om attraktion till likhet. Enligt sådan forskning kan en individ få en annan person att förhålla sig till hen mer välvilligt genom att minska skillnaderna mellan dem. Att ackommodera sitt tal grundar sig på denna princip och därmed kan språklig ackommodation ses som talarens vilja till socialt godkännande. Språklig ackommodation kan också ses som talarens försök att modifiera eller förklä sin personlighet för att presentera sig på ett mer acceptabelt sätt för lyssnaren. En individs sätt att tala beror på personen hen talar till, samtals tema och kontexten i vilken samtalen utförs. Ackommodation kan kräva till exempel anpassning av identitet eller ökad ansträngning och därmed initieras sådan aktivitet bara om talaren får belöning av något slag för anpassningen. En möjlig belöning är lyssnarens godkännande. I vissa kommunikationssituationer kan ökad förståelse fungera som motivation för ackommodation medan i andra situationer kan talares önskan om att bli mottagen mera välvilligt av lyssnaren initiera ackommodation. (Giles & Powesland 1997, 232–234).

Samtalsdeltagarna kan förhålla sig på varierande sätt till ackommodation. Om talaren anpassar sitt tal i samtalen indikerar det att hen har tillräckligt bra språkliga kunskaper till att göra så. I detta fall kan lyssnaren anse antingen att talaren är tvingad att anpassa sitt språkbruk på grund av yttre press eller att talaren frivilligt anpassar sitt språkbruk och vill så försöka minska skillnaderna mellan samtalsparterna. Ackommodationen är mer effektiv om den initieras av inre vilja än av yttre press. (Giles & Powesland 1997, 236, 238.)

Ackommodation delas ofta in i *konvergens* (eng. convergence) och *divergens* (eng. divergence). Konvergens betyder att individer anpassar sitt kommunikativa beteende efter varandra. Denna anpassning kan ske på många olika sätt, på både lingvistiska, prosodiska och icke-verbala nivåer. Konvergens kan innefatta till exempel talhastighet, pauser, längden på yttranden, fonologisk variation samt gester och miner, till exempel blickar och leenden. (Giles & Coupland 1991, 63.) Konvergens kan resultera i att lyssnaren ser talaren mera lik sig själv än när talaren inte konvergerar sitt tal. Språklig ackommodation kan också vara ett sätt för talaren att göra sig bättre förstådd. Ju mer talares sätt att kommunicera liknar lyssnarens sätt att kommunicera, desto lättare är det för lyssnaren att förstå talares yttrande. (Giles & Powesland 1997, 234.)

Divergens däremot är en term som beskriver talares sätt att accentuera skillnader mellan sig själv och sin samtalspartner både i tal och i icke-verbal kommunikation. Såsom konvergens, kan divergens ske på många olika verbala och icke-verbala nivåer och synas till exempel som byte av register och i uttal. (Giles & Coupland 1991, 65.) Dragojevic, Gasiorek & och Giles (2016, 36–37) utvidgar indelningen i konvergens och divergens genom att ta med ett tredje alternativ, *maintenance*. Detta betyder att talaren behåller sitt eget sätt att tala och inte anpassar sin kommunikation efter samtalspartnern.

Förutom konvergens och divergens kan ackommodation ytterligare delas in i mer specifika kategorier som beskriver hurdana former konvergens och divergens tar. Den första kategorin är indelningen i *uppåt* och *neråt*, på engelska *upward* och *downward*. Denna indelning tar i beaktande anpassningens sociala värde. När talaren anpassar sitt språkbruk uppåt använder hen en mer prestigefylld språkform medan neråtriktad anpassning betyder att talaren använder en mindre prestigefylld eller även stigmatiserad språkform. (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 37.)

Konvergens och divergens kan också vara *fullständigt* eller *partiellt*, på engelska *full* och *partial*. Fullständig anpassning innebär att talaren anpassar sitt språkbruk helt till sin samtalspartner. Detta kan synas till exempel som anpassning i talhastighet eller som anpassning i språket som används i samtalet. Att till exempel sakta ner sitt tal så att det motsvarar den talhastighet som samtalspartnern använder kan ses som full konvergens medan partiell divergens kunde synas som kodväxling av endast några ord. Talaren kan också orientera sig mot sin samtalspartner så att hans kommunikation motsvarar den andra samtalspartens kommunikation till exempel vad de diskuterade ämnena beträffar. När detta sker så att båda samtalsparterna engagerar sig till anpassningen blir kommunikationen *symmetrisk* (eng. *symmetrical*). Konvergens eller divergens räknas som *asymmetrisk* (eng. *asymmetrical*) i sådana fall då bara den andra samtalsparten engagerar sig i ackommodationen. Att ackommodera kommunikationen vad de diskuterade ämnena beträffar kan användas till att skapa harmoni i samtalssituationen och till att undvika konflikter. (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38.)

Konvergens och divergens kan också delas in i *unimodal* eller *multimodal* ackommodation. Unimodal ackommodation innebär att talaren anpassar sig till sin samtalspartner på enbart en nivå medan multimodal ackommodation betyder att talaren använder sig av flera olika nivåer till att anpassa sig till sin samtalspartner. Unimodal ackommodation kan betyda till exempel att talaren byter eller anpassar enbart sin accent medan multimodal ackommodation sker när talaren anpassar till exempel både sin accent, sin kroppsställning, sina gester och språket som hen talar. När konvergens eller divergens sker under en kort period, i till exempel ett samtal, kallas ackommodationen för *kortvarig*

(eng. short-term). Ackommodationen blir *långvarig* (eng. long-term) när den sker i flera olika samtal under en längre period. (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38–39.)

Ackommodationsteorin är en relativt användbar teori eftersom den tar i beaktande många olika aspekter i kommunikationen. Med hjälp av CAT kan man studera både verbal och icke-verbal kommunikation och teorin har en tydlig indelning i ackommodationens kognitiva och känslomässiga funktion. Teorin noterar att ackommodationen kan vara både proaktiv och reaktiv, det vill säga att ackommodation kan vara både förebyggande och ske som respons till en annan taltur. CAT har däremot kritiserats för att den som teori inte tar i beaktande om kommunikationen är medveten eller omedveten. Centrala frågor inom ackommodationsteorin är om talaren är medveten om de anpassningar som hen gör samt om lyssnaren är medveten om de anpassningar som talaren gör. Dessa frågor besvarar teorin inte entydigt och teorin tar inte fasta på hur automatiska anpassningarna är. (Gasiorek 2016 30–32.)

Ackommodationsteorin används i analysdelen för att studera modersmålstalarnas agerande i samtalen. De indelningar som har presenterats i denna del används som stöd i analysen men utgör inte de kategorier som exemplen delas in i.

3 Material och metod

I detta kapitel beskriver jag mitt material och de datainsamlingsmetoder samt den analysmetod som jag använder i denna avhandling. Jag börjar med att behandla materialet och beskriver informanterna som deltog i min undersökning och deras språkliga bakgrund. I samband med informanternas bakgrund berättar jag om enkäten som jag använde som sekundär datainsamlingsmetod. Därefter redogör jag för materialinsamlingen och de inspelade samtalen som utgör kärnan i mitt material. I samband med det redogör jag för den huvudsakliga datainsamlingsmetoden som jag använde, nämligen inspelade samtal. Därefter beskriver jag samtalsanalys som metod. Till sist berättar jag kort om transkriberings- och översättningsprinciperna som jag följer i denna avhandling samt diskuterar studiens reliabilitet och de forskningsetiska frågor som berör denna avhandling.

3.1 Informanterna och enkäten

Sammanlagt sju personer deltog i de inspelade samtalen som utgör kärnan i min studie. Dessa personer kommer från fyra olika nordiska länder: Finland, Sverige, Norge och Island. Två av informanterna är islänningar, två är finländare, två är norrmän och en är svensk. Alla informanter är vuxna men specifik ålder vet jag inte eftersom jag inte ansåg det vara viktigt för min studie att fråga informanterna om deras ålder. Jag ansåg inte heller det som viktigt att fråga efter informanternas kön så jag kommer inte att anta könen på basis av inspelningarna. Kön och ålder tas alltså inte i beaktande i analysen av materialet.

Som krav för informanterna ställde jag att de ska vara nordbor och ha ett nordiskt språk som modersmål samt ha studerat eller på andra sätt lärt sig isländska (se bilaga 1). Dessa krav ställdes för att säkerställa nordbornas, i detta fall de språkligt svagare parternas, ställning i samtalen och undvika dubbel asymmetri. Diskussionsteman valdes nämligen så att språkinläraren som kan antas vara den språkligt svagare parten skulle kunna koncentrera sig på samtalets språk så mycket som möjligt och inte behöva anstränga sig för mycket på grund av samtalets tema. Samtalsämnet valdes så att den behandlade nordbons hemland. Till exempel i ett samtal mellan en islänning och en norrmän diskuterades norska fester och traditioner. Kravet för att ha studerat eller annars lärt sig isländska ställdes för att säkerställa att ett samtal på isländska över huvud taget är möjligt. För de isländska informanterna ställde jag som krav bara att de ska vara islänningar och ha isländska som modersmål.

Informanterna kände inte varandra från förr förutom i ett fall. Jag parade ihop informanterna slumpmässigt och fick veta först efter att jag fick inspelningen att informanterna kände varandra.

Detta påverkar dock inte analysen eftersom jag koncentrerar bara på deltagarnas samspel i samtalen, inte utanför dem. En av informanterna är också bekant till mig från förr men det påverkar inte heller analysen eftersom jag inte känner hen väl och inte fokuserar på informanternas personligheter utan på språket och gesterna som de använder.

Jag samlade in bakgrundsinformation om informanterna med en elektronisk enkät (se bilaga 3) i Google Forms för att kartlägga deras språkliga bakgrund. Detta gjorde jag för att bland annat säkerställa att informanterna fyller de krav som jag ställde för deltagande och för att se hur och hur mycket de nordiska informanterna har lärt sig isländska. Namnet frågas i enkäten bara för att jag själv kan identifiera vem som har svarat vad. De sista frågorna *Hur bra känner du de olika nordiska länderna? Har du t.ex. bott eller studerat i ett annat nordiskt land? Har du vänner, bekanta eller släktingar i andra nordiska länder?* ger mig en bredare bild på om informanten har till exempel stark koppling till Island och beskriver att hen aktivt använder språket. Enkäten visade mig att alla informanternas nationalitet korrelerade med modersmålet.

3.2 Materialinsamling och inspelningar

Som primär datainsamlingsmetod använde jag inspelade samtal. Samtalen spelades in via den digitala kommunikationsplattformen Zoom under våren 2021. Varje inspelning är ungefär 20 minuter lång. Längden valde jag för att säkerställa att informanterna hinner diskutera med varandra även om de till exempel i början eller slutet skulle behöva tid för att se om allt fungerar. Dessutom bestämde jag mig för att ge informanterna ett tema som de skulle diskutera för att säkerställa att det uppstår diskussion. Däremot ville jag dock inte precisera temat med hjälpfrågor för att undvika att samtalen blir intervjuer där modersmålstalaren frågar andraspråkstalaren men inte själv deltar så mycket i samtalet. Informanterna fick veta diskussionstemat först under samma dag som inspelningen gjordes så att de inte hade möjlighet att förbereda sig för mycket.

Jag deltog inte själv i inspelningssituationerna utan bad informanterna att spela in Zoom-mötet och skicka inspelningen till mig via Google Drive. På så sätt påverkade jag inspelningssituationen så lite som möjligt. Norrby (1996, 33) konstaterar att redan videokameran påverkar samtalssituationen och därför ville jag inte delta som en extra observant i samtalen.

Sammanlagt består materialet av fem inspelningar. Samtalen spelades in med webbkameror på så att informanterna kunde se varandra. På det sättet blev samtalssituationen mer som ett ansikte mot ansikte möte och så naturligt som möjligt. I ett av samtalen hade modersmålstalaren tekniska problem

med webbkameran så i den inspelningen syns bara andraspråkstalaren. Bådas röst hörs dock i inspelningen.

Den ena modersmålstalaren deltog i två av samtalen och i de tre andra inspelningarna deltog den andra modersmålstalaren. Anledningen till att jag har två modersmålstalare med är att på så sätt blir det inte bara en fallstudie om en individs kommunikationsstrategier utan jag får eventuellt en lite bredare bild på hurdana kommunikationsstrategier modersmålstalarna använder. Samtalens längd och deltagarna i samtalen presenteras i tabellen nedan.

Tabell 1. Samtalens längd och deltagarna i samtalen

Samtal 1	Samtal 2	Samtal 3	Samtal 4	Samtal 5
Modersmålstalare (MT) 1	Modersmålstalare (MT) 2	Modersmålstalare (MT) 1	Modersmålstalare (MT) 2	Modersmålstalare (MT) 2
Andraspråkstalare (AT) 1	Andraspråkstalare (AT) 2	Andraspråkstalare (AT) 3	Andraspråkstalare (AT) 4	Andraspråkstalare (AT) 5
25 min 35 sek	23 min 42 sek	27 min 54 sek	21 min 14 sek	28 min 8 sek

Längden på inspelningarna är totalt 126 minuter 33 sekunder.

Samtalen presenteras här i en utlottad ordning för att minimera risken för igenkännande och skydda informanternas anonymitet. Samtal 2, 4 och 5 spelades in av modersmålstalaren. Hen fick anvisningarna för inspelandet av mig per e-post. Samtal 1 och 3 spelades in av andraspråkstalaren. De fick också anvisningarna för inspelandet av mig per e-post.

3.3 Samtalsanalys

Som metod i min avhandling använder jag samtalsanalys. Jag analyserar de inspelade samtalen och deras transkriptioner med hjälp av samtalsanalys eftersom den samtalsanalytiska synen på materialet hjälper mig att få fram de sociala konstruktioner som ligger bakom kommunikationen. Samtalsanalys som metod ger alltså möjlighet till att inte bara analysera språket och språkbruket utan också den sociala delen av kommunikationen, det vill säga hur samtalsparterna koordinerar den gemensamma växelverkan (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 16–17.) Detta syns i min avhandling så att jag

tar i beaktande både verbal och icke-verbal kommunikation och studerar hur modersmålstalarna och andraspråkstalarna kommunicerar som helhet i språkligt asymmetriska samtal. Samtalsanalys kan användas både som forskningsmetod och som teori (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 27). I denna avhandling använder jag samtalsanalys som forskningsmetod och bygger den teoretiska referensramen på samtalsanalytisk forskning.

Samtalsanalys som begrepp är inte helt klart och entydigt eftersom det finns lite olika varianter av samtalsanalytiska metoder som kan anses ingå i detta begrepp. I denna avhandling använder jag begreppet samtalsanalys synonymt med Conversation Analysis (CA). Att använda begreppen samtalsanalys och Conversation Analysis synonymt, som det tämligen ofta görs, kan leda till en snäv bild av samtalsanalys och dess olika varianter. (Norrby 1996, 28–29.) Jag är dock medveten om att begreppet samtalsanalys kan innefatta mer än det som ingår i Conversation Analysis. Orsaken till att jag använder samtalsanalys och Conversation Analysis synonymt i denna avhandling är att den metod som jag använder till stor del följer Conversation Analysis och dess principer men jag var tvungen att utvidga synen på en punkt.

Som Catrin Norrby (1996, 57) konstaterar kan samtalsanalys grovt delas in i åtminstone två inriktningar: Conversation Analysis och samtalsanalys i ett vidare perspektiv. Den sistnämnda inriktningen skiljer sig från Conversation Analysis i att den tar i beaktande flera faktorer såsom etnicitet och ålder som inte ingår i samtalskontexten. Samtalsanalys i ett vidare perspektiv är inte heller lika datadriven som Conversation Analysis. Ytterligare en skillnad mellan samtalsanalys i ett vidare perspektiv och Conversation Analysis är att den förstnämnda tillåter forskaren att utgå från hypoteser eller teorier. (Norrby 1996, 57). Det är på den punkten som jag var delvis tvungen att avvika från Conversation Analysis principer.

Före datainsamlingsfasen var jag tvungen att utgå från att det finns förutsättningar för att möjliga problem kan uppstå i samtal mellan en modersmålstalare och en andraspråkstalare. Detta antagande tar stöd i tidigare forskning om samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare (se till exempel Lilja 2010 och Kurhila 2003). Som Kurhila (2012, 145) konstaterar förekommer det problem redan i samtal mellan två modersmålstalare och sannolikheten för problem ökar om någondera av samtalsparterna är en andraspråkstalare. Att utgå från en hypotes är enligt Norrby (1996, 57) acceptabelt i samtalsanalys i ett vidare perspektiv och i denna punkt avviker jag alltså från ren Conversation Analysis. Lindholm, Stevanovic och Peräkylä (2016, 27) konstaterar dock att forskaren inte borde ha några antaganden eller ställa hypoteser som olika teorier stödjer. Enligt denna syn avviker jag från allt samtalsanalytiskt tänkande. Antagandet som jag ställde styrde dock

forskningsprocessen relativt lite eftersom när jag fick materialet visste jag bara att jag ser först om några problem uppstår. När jag gick igenom materialet visade det sig att det uppstod vissa problem i samtalen. Dessa problem kan delas in i problem i talproduktionen och problem i förståelsen. De kategorier som jag använder i analysdelen skapade jag på basis av det som framkom i materialet. Kategorierna styrdes alltså inte av det antagandet som jag ställde i början av processen.

Samtalsanalys är en forskningsmetod som grundar sig på etnometodologi och den skapades som kritik mot de sociologiska teorier som enligt en av samtalsanalysens skapare Harold Garfinkel var snäva. Garfinkel framhävde individens förmåga att skapa gemensam förståelse med hjälp av normer och strukturer. Harvey Sacks utvecklade samtalsanalysen vidare till exempel genom att föreslå att materialet skulle bestå av inspelade kommunikationssituationer som skulle studeras empiriskt. (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 9.) Samtalsanalys i dess nuvarande form utgår i stort sett från samma principer som Garfinkel och Sacks presenterade. Hakulinen (1997, 13) påpekar att en central tanke inom samtalsanalys är att ett samtal inte är ett kaos utan kommunikation är strukturerad verksamhet. Vikten av strukturer i kommunikation har alltså behållit sin ställning som central utgångspunkt ända sedan denna metod skapades och bör därmed också beaktas i nutida samtalsanalytiska studier.

Samtalsanalys går ut på att analysera talarnas verksamhet i kommunikationen. Man analyserar handlingar som hur talarna frågar, befäller, föreslår, tar fasta på olika saker och förhåller sig till andras åsikter, det vill säga hur de kommunicerar med varandra. Kommunikationen utgör alltså en central del i den sociala växelverkan. Samtalsanalys koncentrerar sig dock inte främst på hur information förmedlas från en talare till en annan utan hur talarna koordinerar sitt samspel och bildar sociala relationer till varandra. Samtalsanalytiska studier vill alltså få fram till exempel hur individer skapar och visar olika identiteter i det sociala samspelet och hur gemensam förståelse och intersubjektivitet skapas i samtal. (Hakulinen 1997, 14–15; Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 16–18.)

Som material i samtalsanalytiska studier används naturligt förekommande samtal. Det är viktigt att samtalen är naturligt förekommande eftersom målet med samtalsanalytiska studier är att ta reda på hur individer verkligen använder språket för att skapa situationer och identiteter samt hur den ömsesidiga växelverkan skapas i riktiga situationer. Olika simulationer eller forskarens intuitioner är alltid bristfälliga jämfört med människornas spontana bemötanden och fungerar därför inte lika bra som naturligt förekommande samtal. (Hakulinen 1997, 15.) De samtal som utgör materialet i denna avhandling är i stort sett naturliga eftersom talarna inte till exempel kallades in till universitetet specifikt för att ha ett samtal. Samtalen är dock i viss mån konstruerade för att få talarna att möta

varandra. Den digitala kommunikationsplattformen hade också en inverkan på samtalen (se delkapitel 2.1.1).

Den samtalsanalytiska forskningsprocessen börjar traditionellt med att välja samtalssituationerna som man vill studera och sedan samla in naturligt förekommande samtal. Därefter transkriberas allt material, vilket är en viktig del av processen eftersom det kan hända att forskaren inte märker det som inte syns i transkriptionen även om det skulle vara relevant för analysen. Transkriptionen bör vara så noggrann som möjligt så att allt som kan höras och ses tas med i transkriptionen. Det är dock omöjligt att göra en transkription som anger allt som händer i samtalet. Därför fungerar transkriptionen som hjälp men forskaren utgår alltid från det ursprungliga materialet, det vill säga inspelningen. (Vatanen 2016, 313–314, 318; Seppänen 1997, 18–19.)

Jag följde den ovan beskrivna processen så att jag valde först att jag vill studera samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare och arrangerade möten mellan lämpliga personer. När jag hade fått materialet lyssnade jag på det flera gånger. Sedan transkriberade jag allt material med hjälp av transkriberingsprogrammet ELAN (ELAN 2022). Den första versionen av transkriptionen innehöll både det som hade sagts, inkluderande tvekljud, och sådana drag som överlappande tal och pauser eftersom de syntes i transkriptionen direkt tack vare transkriberingsprogrammet. Med hjälp av transkriptionen och inspelningarna granskade jag sedan vilka delar av samtalen var lämpliga för min studie och de delarna transkriberade jag ännu noggrannare så att till exempel röstkvaliteten och gesterna syntes också på transkriptionen. De slutgiltiga transkriptionerna blev alltså fintranskriptioner som återger mycket noggrant det som förekommer i inspelningen (se Lindström 2008, 18–23). Här nedan beskriver jag hurdana val jag gjorde i transkriberings- och översättningsfasen.

3.4 Transkriberings- och översättningsprinciper

Transkription är ett sätt att presentera talat språk i skrift. Transkriptioner visar hur talturerna växlar, vad talturerna innehåller och hur yttrandena uttrycks prosodiskt. Att överföra tal till skrift är dock problematiskt bland annat eftersom bokstäver inte motsvarar ljud och talflödet kan skapas bara på ett abstrakt sätt i skrift. (Lindström 2008, 15.)

Jag följer ungefär samma principer som Hilmisdóttir (2007) följer i sin doktorsavhandling. Hen strävade inte efter att göra så fonetiskt exakta transkriptioner som möjligt utan transkriberade utdragen så att de är förståeliga men utelämnade inget som kunde vara viktigt för analysen. Hen

noterade bland annat pauser, överlappande tal, skratt, röstkvalitet och tvekande i sina transkriptioner. (Hilmisdóttir 2007, 90.)

Jag noterade samma saker som Hilmisdóttir och likt hen skrev jag de talade orden i stort sett som de skrivs i isländskt skriftspråk. Detta gjorde jag dels för att minimera risken för att jag anger något felaktigt på grund av bristande språkkunskaper, dels för att talet i stort sett motsvarade skriftspråket. I några fall gjorde jag undantag från denna princip. Som Lindström (2008, 15) konstaterar kan till exempel små obetonade ord smälta samman i tal. Ett exempel på en sammansmältning av ord i mitt material är *ertu*. Denna sammansmältning består av verbet *ert* (sv. är i 2. pers. singular) och pronomenet *þú* (sv. du). Detta fenomen sker också med andra verb efterföljd av pronomenet du, som till exempel *geturðu* (sv. kan du) och *heyrðu* (sv. hör du). Sammansmältningar av detta slag skrev jag som ett ord eftersom dessa sammansmältningar avviker anmärkningsvärt från att skriva eller säga dem som två olika ord både till sättet att ange dem i skrift och till uttalet. Ifall man skriver dem som två separata ord betonas ofta både verbet och pronomenet medan i sammansmältningar är orden oftast obetonade.

Ett liknande fall i mitt material är frågan *vad heter det* som på isländska anges med tre ord *hvað heitir það*. I tal kan dessa tre ord sägas så snabbt att det är svårt att urskilja var ett ord börjar och ett annat slutar. Jag beslöt mig för att transkribera sådana fall som tre enstaka ord men markera med transkriptionstecknen > < att de sägs med högre talhastighet än i det övergivande talet.

De ord som sades på andra språk än isländska transkriberade jag såsom orden skrivs i respektive språk, till exempel *vaccinera* på svenska, *tradisjon* på norska och *flag* på engelska. Sådana ord som inte var riktiga ord, men som förekom vid till exempel ordsökningar, transkriberade jag så som de uttalades. Alla ovan nämnda beslut gällande transkriberingsprinciperna diskuterade jag med islänningen som läste igenom och kommenterade transkriptionerna. Hen godkände mina val och konstaterade att de inte ändrar yttrandenas innehåll eller riskerar transkriptionernas förståelighet.

Jag översatte själv alla utdrag som jag använder som exempel i denna avhandling. I översättningsfasen konsulterade jag en islänning för att undvika missförstånd ifall jag kände mig osäker på översättningen. Alla utdrag är översatta till så naturlig svenska som möjligt utan att ändra på betydelsen i det ursprungliga yttrandet. Översättningen följer i vissa fall den ursprungliga ordföljden om till exempel yttrandet handlar om ordsökning eller talaren gör en självreparation. Ord som inte motsvarar något riktigt ord har jag angett på samma sätt som de är transkriberade för att visa att ordet inte betyder något på isländska respektive svenska.

3.5 Reliabilitet och forskningsetik

Forskningsetiska delegationen (TENK) har sammanställt utgångspunkter för god vetenskaplig praxis angående forskningsetiska frågor. Enligt TENK (2012) bör forskaren anskaffa forskningstillstånd, lagra insamlade data på ett sätt som vetenskapliga data förutsätter och tillämpa sådana metoder i dataanskaffningen, undersökningen och bedömningen som är etiskt hållbara. Enligt TENK (2012) bör forskaren också iaktta ”de förfaringssätt som forskningssamfundet erkänt, dvs. hederlighet, allmän omsorgsfullhet och noggrannhet i forskningen och i dokumenteringen och presentationen av resultaten samt i bedömningen av undersökningar och undersökningsresultat”. (TENK 2012, 18.)

På grund av att jag själv ännu är inlärare av isländska fanns det risk för missförstånd speciellt i transkriberings- och analysfasen. För att minimera risken för missförstånd eller misstolkning orsakat av bristfälliga språkkunskaper i isländska konsulterade jag två utomstående personer gällande transkriberingen och andra språkliga frågor. Personerna som jag konsulterade är båda modersmålstalare av isländska. De personer som jag konsulterade förband sig till att inte sprida materialet vidare. De fick inte tillgång till annan information om informanterna än den som förekommer i inspelningarna eller transkriptionerna. Informanterna har accepterat att inspelningarna eventuellt visas åt en utomstående person genom att läsa och underteckna forskningstillståndsblanketten (se bilaga 2). En av informanterna undertecknade inte själv forskningstillståndsblanketten men gav sitt samtycke per e-post. Informanterna var medvetna om att de när som helst kunde återkalla sitt beslut om deltagande och de deltog frivilligt i undersökningen.

De inspelade samtalen förvarades så att bara jag och de två modersmålstalare som jag konsulterade hade tillgång till dem. Modersmålstalarna hade tillgång till materialet bara så länge som det var nödvändigt. Inspelningarna spelades inte högt eller visades inte på offentliga platser. För att säkerställa informanternas anonymitet har jag inte med någon sådan information om informanterna i avhandlingen som skulle avslöja något kännetecknande om individen. Den information som kommer fram i exemplen eller beskrivningarna om samtalen beskriver samtalsituationen i stället för individen. Informanternas nationalitet eller modersmål framkommer i några av exemplen men bara informanterna själva skulle kunna identifiera sig själva på basis av den information som syns i exemplen eller analysen av exemplen. Svaren på enkäten som informanterna fyllde i såg ingen annan än jag och de förvarades på Google Forms så att ingen annan hade tillgång till svaren.

Syftet med avhandlingen är inte att bedöma informanternas språkliga kunskaper eller informanterna själva utan att granska olika fenomen i samtalen. De språkliga kunskaper som avviker från den kompetens en modersmålstalare kan antas ha i isländska värderas inte i avhandlingen på något sätt.

4 Analys

I detta kapitel analyserar jag mitt material och de problem och lösningar som förekom i samtalen. Jag börjar med att svara på den första forskningsfrågan ”Hurdana eventuella problem förekommer det i samtal på isländska mellan en modersmålstalare och en nordbo som har lärt sig isländska?” och redogör för de olika problemen med hjälp av två kategorier, problem i talproduktionen och problem i förståelsen. Sedan analyserar jag de olika sätten som samtalsparterna löste problemen på och svarar på den andra forskningsfrågan ”Hur löses de eventuella problemen i samtalen?”. Till sist går jag närmare in på modersmålstalarnas roll i samtalen och svarar på den tredje forskningsfrågan ”Hurdana strategier använder modersmålstalaren för att eventuellt hjälpa andraspråkstalaren?”. I alla dessa delar använder jag transkriberade utdrag ur materialet som exempel. De kategorier som jag använder i denna analys har jag skapat själv på basis av det som kom fram i mitt material.

Jag kallar de olika samtalsparterna för modersmålstalare och andraspråkstalare. Detta gör jag eftersom jag inte har frågat informanterna om deras kön och antar inte det på basis av inspelningarna. Därmed kan könet inte användas som en identifieringsmarkör. Namnen använder jag inte för att skydda informanternas anonymitet. Nationaliteter fungerar inte heller som identifieringsmarkörer eftersom jag inte studerar till exempel skillnader i de olika nordbornas tal och därför inte lyfter fram var respektive talare kommer ifrån. Efter att ha uteslutit olika alternativ för identifiering fattade jag beslutet att använda beteckningarna modersmålstalare och andraspråkstalare för att identifiera talarna.

Lilja (2010) poängterar att enligt olika studier har andraspråkstalaren flera olika identiteter som kan spela en större roll i kommunikationen än det faktumet att talaren är en andraspråkstalare. Lilja konstaterar dock också att talares identitet som andraspråkstalare kan vara relevant i alla skeden av kommunikationssituationen. Termen modersmålstalare har också kritiserats för att den är svår att definiera bland annat på grund av att modersmålstalarna av samma språk inte bildar en homogen grupp med likadana språkliga färdigheter. Termen används dock mycket i forskning. Lilja delar in informanterna i modersmålstalare och andraspråkstalare för att göra skillnad mellan dessa två grupper. Hen använder termen andraspråkstalare för att beskriva att talaren redan har ett språk som är modersmålet men kommunicerar på ett annat språk. Termen modersmålstalare använder hen för att beskriva att personen i fråga talar språket som modersmål. (Lilja 2010, 39–40.)

Jag följer alltså Liljas indelning i modersmålstalare och andraspråkstalare och gör skillnad mellan de olika talarna enligt deras förhållande till språket som används i samtalen, det vill säga isländska.

Indelningen i modersmålstalare och andraspråkstalare används inte i värderande syfte. Ett annat alternativ skulle vara pseudonymer men dessa använder jag inte för att ha konsekvens i analysen. Speciellt i den sista delen av analysen gör jag skillnad mellan modersmålstalarna och andraspråkstalarna för att kunna fokusera på modersmålstalarnas samtalsstrategier. Därmed tar jag inte med flera sätt att identifiera informanterna. Härnäst diskuterar jag hurdana problem det förekom i samtalen.

4.1 Olika problem i samtalen

I genomgången av de samtal som används som material i denna avhandling kom det fram att det uppstod problem av olika slag i samtalen. Problemen kan delas in i två kategorier: *problem i talproduktionen* och *problem i förståelsen*. Indelningen bör dock inte ses som absolut eftersom den inte utesluter att dessa två problemtyper kan överlappa varandra. Problem i talproduktionen kan till exempel orsaka problem i förståelsen och då kan en problematisk del av samtalet påverkas av båda problemtyperna. Jag presenterar exemplen här nedan utifrån vilket slags problem som förekommer i början av en sekvens.

Problem i talproduktionen beskriver främst situationer där talaren har svårigheter med att producera tal och inte till exempel kommer ihåg ett ord. Dessa problem identifieras med hjälp av Jan Lindströms (2008) samt Sofie Henricsons och Camilla Lindholms (2010) observationer om problem i talproduktionen. Under kategorin problem i förståelsen har jag samlat situationer där den ena samtalsparten missförstår något i en taltur eller det på något sätt kommer fram att samtalsparterna inte förstår varandra. Gemensamt för de båda kategorierna är dock att på grund av problemen blev det avbrott i samtalens flyt till exempel i form av pauser, tvekande och bristfällig förståelse mellan samtalsparterna. Härnedan redogör jag för hur problemen identifierades och hurdana de olika problemen var till sin karaktär.

4.1.1 Problem i talproduktionen

Den första av de två problemtyper som förekom i samtalen var problem i talproduktionen. Problem i talproduktionen kunde identifieras som tvekande med enstaka ord och yttranden. I många fall antydde andraspråkstalaren att hen har problem med att komma ihåg något ord eller att hen inte känner till ett ord på isländska. De två följande utdragen fungerar som exempel på detta.

Exempel 1 Gymnasium

- 01 Talare 2 *en: ö: (0.6) ég var í svona >hvað heitir það< (0.3)*
 men öö jag gick i en sådan vad heter det
- 02 *gymnasium; í Danmark (0.2)*
 gymnasium i Danmark
- 03 Talare 1 *[menntaskóla]*
 gymnasium
- 04 Talare 2 *[Danmörku] (0.5)*
 Danmark
- 05 Talare 1 *[aaa;]*
 aaa
- 06 Talare 2 *[>menntaskóla<]*
 gymnasium

I exempel 1 antyder andraspråkstalaren på raderna 1 och 2 att hen inte kommer ihåg ordet *gymnasium* (isl. *menntaskóli*) på isländska. Detta gör hen genom att använda frågan *hvað heitir það* (sv. vad heter det), dock inte genom att ställa det till sin samtalspartner utan genom att ställa det till sig själv. Hen väljer sedan att fortsätta meningen med det norska ordet *gymnasium* i hopp om att islänningen förstår det. Andraspråkstalaren säger ordet *gymnasium* med stigande intonation och ställer det som en fråga till modersmålstalaren. Stigande intonation kan vara ett tecken på ett reparationsinitiativ (Lilja 2012, 67). Andraspråkstalaren börjar alltså en reparationssekvens som modersmålstalaren fortsätter genom att föreslå ordet på isländska på rad 3. Efter att ha hört ordet på isländska bekräftar andraspråkstalaren att hen fick svaret som hen väntade på genom att upprepa ordet *menntaskóla* på rad 6. I detta fall använder andraspråkstalaren upprepning till att kvittera att hen har mottagit modersmålstalarens förslag (Lilja 2010, 98).

Genom att använda frågan *hvað heitir það* (sv. vad heter det) signalerar andraspråkstalaren att hen söker ett ord. Denna fråga fungerar som en explicit ordsökningsmarkör och som ett tecken på att det finns något problematiskt i turen. Redan i början av turen på rad 1 indikerar andraspråkstalaren att något är problematiskt. Det syns i att hen börjar turen med tvekljudet *öö* som efterföljs av en paus. (Henricson & Lindholm 2010, 12–13; Lindström 2008, 149.)

Utdraget nedan är ett annat exempel på att andraspråkstalaren har problem i talproduktionen. Tidigare i samtalet har samtalspartnern diskuterat isländska fester och utdraget nedan börjar med att andraspråkstalaren jämför isländska festtraditioner med sitt hemland.

Exempel 2 Syngja saman

- 01 Talare2 *o:g pið e: (1.2) ö:m (0.4) pt .hh (0.4)*
 och ni ee ööm
- 02 *við erum ekki að ö: (1.5) se: (0.2) ö: hh (0.7)*
 vi är inte att öö se öö
- 03 *ö: (0.6) pt (0.2) syngja saman? (1.1)*
 öö sjunga tillsammans
- 04 Talare1 *ekki? (0.3)*
 inte
- 05 Talare2 *((skratt)) (0.5)*
- 06 Talare1 *af hverju ekki? ((skratt))*
 varför inte

I exempel 2 signalerar flera tvekljud och långa pauser att det finns något problematiskt i andraspråkstalarens tur (Henricson & Lindholm 2010, 12–13; Lindström 2008, 149). Tvekljuden börjar på rad 1 och fortsätter på rad 2 och 3. Som det framgår av exempel 2 orsakar de många tvekljuden och pauserna att samtalets flyt avbryts för en längre period. Under denna relativt långa period kommenterar modersmålstalaren inte andraspråkstalarens tal på något sätt utan deltar i samtalet först på rad 4 när andraspråkstalaren har kompletterat sin ordsökning. Modersmålstalaren kommenterar dock inte andraspråkstalarens problem i talproduktionen utan fortsätter med att ställa en följdfråga om innehållet i andraspråkstalarens tur på rad 6. Modersmålstalaren frågar varför människor inte sjunger tillsammans i andraspråkstalarens hemland. Samtalet fortsätter med att samtalsdeltagarna diskuterar vidare vad det kan bero på att islänningar sjunger tillsammans mera än människorna i andraspråkstalarens hemland. Detta liknar Kurhilas (2003, 302) observation om att modersmålstalaren oftast indikerar att hen förstår andraspråkstalarens taltur även om det finns problem i den.

I de flesta fallen var det andraspråkstalarna som uttryckte att ett ord eller yttrande orsakar problem. I några fall uttryckte dock också modersmålstalarna att de har problem i talproduktionen. Ett exempel på detta är följande utdrag. I exempel 3 orsakas problemet av att modersmålstalaren försöker uttrycka ett ord som inte hör till hens modersmål.

Exempel 3 Mackor

- 01 Talare1 *ö: hérna núna (0.8) dettur mér í hug orðið makkur (0.4)*
 öö alltså nu kommer jag att tänka på ordet makkur

- 02 *mokkur* (1.9)
mokkur
- 03 Talare2 *mokkur?* (0.5)
mokkur
- 04 Talare1 *mah: makkur* (0.3) e:
mahh makkur eee
- 05 Talare2 *mah mackor?* (0.4)
mah mackor
- 06 Talare1 *mac[kor]*
mackor
- 07 Talare2 *[samlokur]* (0.2) ((skratt))
smörgåsar
- 08 Talare1 *er [pað] er pað samlokur?*
är det är det smörgåsar
- 09 Talare2 *[já]* (0.2) *já* (0.3)
ja ja
- 10 Talare1 *j[á: já]*
jaaa ja
- 11 Talare2 *[en en] macka* (0.6) *pað er sam[loku]*
en en macka det är smörgås
- 12 Talare1 *[já] en macka já* (0.7)
ja en macka ja
- 13 Talare1 *já ég vissi ekki [pað]*
ja jag visste inte det
- 14 Talare2 *[macka] eða e: smörgås*
macka eller ee smörgås

Tidigare i samtalet har modersmålstalaren och andraspråkstalaren diskuterat olika alternativ till matsäckar. Modersmålstalarens tur på rad 1 fungerar som ett förslag till det som tidigare har sagts i samtalet och hen försöker föreslå vad svenskar kan ha med sig i sin matsäck. Ordet som hen söker visar sig dock vara problematiskt.

I exempel 3 börjar modersmålstalaren sin tur med tvekljudet *öö* och föreslår ett ord som hen kommer att tänka på på rad 1. Hen upprepar ordet efter en kort paus med en liten förändring i vokalen på rad 2. Andraspråkstalaren upprepar det sistnämnda ordet med stigande intonation på rad 3 vilket leder till att modersmålstalaren upprepar det först föreslagna ordet på rad 4. Detta tyder på att modersmålstalaren uppfattar andraspråkstalarens upprepning på rad 3 som ett tecken på problem, det

vill säga att hen initierar en reparation. På rad 5 börjar andraspråkstalaren med något som låter som ordet som modersmålstalaren just har upprepat och föreslår sedan det svenska ordet *mackor*. Modersmålstalaren godkänner förslaget genom att upprepa ordet på rad 6. Frågan på rad 8 och konstaterandet på rad 13 indikerar att förutom att modersmålstalaren har problem med att komma ihåg ordet vet hen inte heller vad ordet egentligen betyder. I slutet av reparationssekvensen har modersmålstalaren fått svar på vad ordet betyder och andraspråkstalaren har förstått ordet som modersmålstalaren föreslog.

I detta exempel byts deltagarrollerna från det som Lilja (2010) noterar i sin avhandling. I de fall då modersmålstalaren förklarar ett ord förhåller sig modersmålstalaren till andraspråkstalaren som en person som inte nödvändigtvis känner till betydelsen av ordet. (Lilja 2010, 186.) I exempel 3 är det andraspråkstalaren som får förklara ordet för modersmålstalaren. Även om modersmålstalaren själv presenterar ordet uttrycker hen på raderna 11 och 13 explicit att hen inte känner till betydelsen av ordet.

Exempel 3 visar också hur problem i talproduktionen kan leda till problem i förståelsen och dessa två problemtyper kan överlappa i samtalen. Eftersom modersmålstalaren kommer ihåg ett ord men inte kommer fram till ett riktigt ord i ordsökningen förstår inte andraspråkstalaren vad modersmålstalaren menar. I detta fall uttrycker andraspråkstalaren problem i förståelsen genom att göra en upprepning som modersmålstalaren tolkar som ett reparationsinitiativ (Lilja 2010, 98–101). Lösningen till båda problemtyperna kommer först mot slutet av reparationssekvensen. Jag behandlar problem i förståelsen vidare härnäst.

4.1.2 Problem i förståelsen

Den andra problemtypen i samtalen var problem i förståelsen. Både modersmålstalarna och andraspråkstalarna antydde att de hade problem med att förstå den andra. Ett exempel på hur andraspråkstalaren antyder att det finns något problematiskt i modersmålstalarens yttrande syns i utdraget nedan:

Exempel 4 Hvað er fánin

01 Talare1 *pið flaggið fánanum mjög mikið (1.4) finnski fánin; (1.6)*
ni flaggar väldigt mycket finska flaggan

02 *[hann er oft]*
den är ofta

03 Talare2 *[finnski fá:n]in; (0.2)*

finska flaggan

- 04 *fánin* [>hvað er] *fánin*<
flaggan vad är flaggan
- 05 Talare1 [.já] (1.1) *fáni er flagg h* (1.7) *fáni er ö:* (1.1)
ja flagga är flagga flagga är öö
- 06 *flag* (0.7) *the Finnish flag*
flagga finska flaggan
- 07 Talare2 .h [já já] já
ja ja ja
- 08 Talare1 [.já] .já
ja ja

I exempel 4 konstaterar modersmålstalaren på rad 1 att finska flaggan används väldigt mycket. Modersmålstalaren fortsätter sitt tal på rad 2 men i överlappning reagerar andraspråkstalaren på det som modersmålstalarens tur på rad 1 slutar med. Andraspråkstalaren upprepar de två sista orden i modersmålstalarens tur med stigande intonation på rad 3. Redan detta indikerar att andraspråkstalaren har problem med orden (Lilja 2010, 98–101) men specificerar ännu vad som är problematiskt på rad 4. På rad 4 använder sig andraspråkstalaren av en explicit fråga för att antyda att hen inte förstår ordet *fáni* (sv. flagga) som modersmålstalaren använder. Andraspråkstalaren berättar alltså direkt vad som orsakar problemet vilket ger modersmålstalaren möjligheten att reagera specifikt på det problematiska ordet och förklara ordets betydelse. Modersmålstalaren reagerar på andraspråkstalarens fråga genom att förklara ordet *fáni* med hjälp av två språk på rad 5 och 6. Först använder modersmålstalaren ordet *flagg* som är en synonym till *fáni* på isländska (Islex 2011). Man kan anta att modersmålstalaren uppskattar att synonymen *flagg* är lättare för andraspråkstalaren att förstå eftersom den liknar motsvarande ord på de andra nordiska språken. När andraspråkstalaren inte reagerar på ordet försöker modersmålstalaren hitta ett annat sätt att lösa problemet och föreslår ordet på engelska. Efter att modersmålstalaren har sagt *the Finnish flag* på engelska på rad 6 reagerar andraspråkstalaren med tre instämmande eller bekräftande *já* på rad 7.

I följande utdrag antyder modersmålstalaren att hen förstår vad andraspråkstalaren talar om men det visar sig att hen har förstått ordet på ett litet annorlunda sätt än vad andraspråkstalaren menade.

Exempel 5 *Veiðitími*

- 01 Talare2 *og það er <veiðitími>* (0.9)
och det finns en jaktperiod

- 02 Talare1 *já↑ heyrðu [veiðitími] hvenær er hann?*
ja hördu fiskeperiod när är den
- 03 Talare2 *[((skratt))] (1.1)*
- 04 **ég er ekki .h ég veit ekki ég borða ekki kjöt** ((skratt))
jag är inte jag vet inte jag äter inte kött
- 05 *.h um [um hausti ((skratt))]*
på på hösten
- 06 Talare1 *[já: eða]*
ja eller
- 07 *já: jájá þú meinar að að hérna skjóta (0.2) stórgripir (0.4)*
ja ja ja du menar att att alltså skjuta storboskap
- 08 *[er svo]na hirti og*
är sådana hjortar och
- 09 Talare2 *[já] (0.9)*
ja
- 10 Talare1 *og elgi o:g svoleiðis dýr. (0.5) já*
och älgar och sådana djur ja

Tidigare i samtalet har samtalspartnerna funderat på vad det finns som har med mat och matkultur att göra men som de inte har nämnt ännu. På rad 1 kommer andraspråkstalaren på att de inte har pratat om jaktperioden och föreslår det. Modersmålstalaren godkänner förslaget med *já* och ställer en följdfråga om när fiskeperioden är på rad 2. *Veiðitímabil* innefattar både jaktperiod och fiskeperiod och därmed kan ordet *veiðitími* tolkas både som jakt och fiske om man inte använder prefixen *fisk-* eller *dýra-* (sv. djur) i början (Islex 2011). Detta svarar andraspråkstalaren på med att skratta och konstatera att hen inte äter kött men att den är på hösten på raderna 3, 4 och 5. På rad 6 godkänner modersmålstalaren svaret med *já* men tvekar sedan genom att säga *eða* (sv. men). På rad 7 förstår modersmålstalaren att hen möjligen har förstått något fel i de tidigare turerna och frågar om andraspråkstalaren menar att skjuta stora djur. Modersmålstalaren börjar med att ge exempel på stora djur på rad 8 och i överlappning svarar andraspråkstalaren på rad 9 med ett *já* på modersmålstalarens fråga. På rad 10 ger modersmålstalaren ännu ett exempel på ett djur och avslutar med *já*.

I exempel 5 agerar modersmålstalaren först som om att det inte finns ett problem i samtalet. På rad 6 märker hen att det möjligen finns ett problem och markerar det genom tvekande med ordet *eða*. På rad 7 gör modersmålstalaren en tolkning av det som andraspråkstalaren har sagt, vilket Kurhila (2003, 302) noterar som ett sätt för modersmålstalare att reagera på problem. Genom att tolka andraspråkstalarens tal och ställa en direkt fråga till andraspråkstalaren identifierar

modersmålstalaren att det fanns problem i förståelsen. Detta leder till en förhandling där samtalsparterna når fram till gemensam förståelse.

I detta kapitel har jag redogjort för hurdana problem det förekom i samtalen. Eftersom problemen hör ihop med lösningarna har jag också analyserat kort de lösningar som syns i exempel 1–5. Härnäst går jag närmare in på lösningarna som samtalsdeltagarna hittade till de problematiska delarna.

4.2 Olika lösningar till problemen

Som jag konstaterade i kapitel 4.1 uppstod det problem i samtalen. Problemen som förekom i samtalen löstes på flera olika sätt. Lösningarna initierades både av modersmålstalarna och andraspråkstalarna. Här nedan presenterar jag de olika lösningstyperna som kunde urskiljas i materialet. Jag har själv skapat kategorierna på basis av materialet. Kategorierna är: *hjälp med ord eller form*, *ingen tydlig lösning*, *ett annat språk*, *kroppen*, *självreparation* och *ingen hjälp*. Alla lösningar passar in i dessa kategorier även om lösningarna inom samma kategori inte är exakt likadana sinsemellan. Lösningstyperna är inte indelade enligt vilken deltagare som utför lösningen. Ordningföljden som kategorierna presenteras i avspeglar inte hur frekvent de olika lösningstyperna framkom i materialet. Jag gjorde inte en kvantitativ studie och tar således inte fasta på vilken av lösningstyperna som förekommer mest frekvent.

Hjälp med ord eller form

Ett sätt att lösa speciellt problem i talproduktionen var att hjälpa den andra samtalspartnern med ett ord eller en böjningsform. När den ena samtalspartnern initierade att hen hade problem med talproduktionen kunde den andra samtalspartnern komma med ett förslag på ord eller form. Ett exempel på en sådan situation är följande utdrag:

Exempel 6 Búning

01 Talare2 ö: o:g hérna: þá fara: það >er soldið eins og ykkar<
öö och alltså då far det är ungefär som er

02 öskudagur krakkarnir [fara í:]
öskudagur barnen går

03 Talare1 [já:]
jaa

04 Talare2 í hér[na]
i alltså

- 05 Talare1 [>búning<]
 dräkt
- 06 Talare2 *búninga*
 dräkter
- 07 Talare1 *já:*
 ja
- 08 Talare2 *og milli heimila og það er mjög skemmtilegt (...)*
 och mellan hemmen och det är väldigt roligt

I exempel 6 berättar andraspråkstalaren om påskfirandet i hens hemland på rad 1 och 2. *Öskudagur* som andraspråkstalaren nämner på rad 2 är en dag som islänningarna firar i början av året. I slutet av rad 2 visar andraspråkstalaren att hen har något problem med talproduktionen genom att förlänga prepositionen *í*. I överlappning med det kommer modersmålstalaren med en uppbackning på rad 3. På rad 4 fortsätter andraspråkstalaren med att upprepa prepositionen *í* och fyllnadsordet *hérna* (sv. alltså). Detta indikerar att hen söker ett ord eftersom upprepning av prepositioner förekommer vanligt i samband med ordsökningar (Henricson & Lindholm 2010, 22). På rad 5 föreslår modersmålstalaren ett ord innan andraspråkstalaren har hunnit avsluta sin tur på rad 4. På rad 6 fortsätter andraspråkstalaren sitt tal direkt utan paus och använder ordet som modersmålstalaren just har kommit med.

I exempel 6 kommer modersmålstalaren med det som Blöndal (2015) kallar för en samkonstruktion, närmare bestämt en ifyllnad. Enligt Blöndal är ifyllnader *en del av ett yttrande som två (eller flera) deltagare konstruerar tillsammans* (Blöndal 2015, 227.) När andraspråkstalaren påbörjar en ordsökning föreslår modersmålstalaren ordet *búning* till hen. Eftersom andraspråkstalaren säger ordet *búninga* så snabbt efter modersmålstalaren är det oklart om andraspråkstalaren verkligen hade nytta av hjälpen eller om hen kom på ordet själv. I och med att orden inte kommer i överlappning med varandra kan man anta att andraspråkstalaren hörde modersmålstalarens förslag.

Ingen tydlig lösning

I några fall hittade samtalspartnerna ingen tydlig lösning till problemet. Tidigare i samtalet har talarna diskuterat typiska maträtter i sitt hemland och i utdraget nedan (exempel 7) försöker andraspråkstalaren beskriva en del av en maträtt.

Exempel 7 það er allavega finnst ekki á Íslandi

- 01 Talare 2 svona berjum svona rauðum (0.2)
sådana bær sådana röda
- 02 Talare 1 [já]
ja
- 03 Talare 2 [hvað hei]ti (0.3) hérna ég veit ekki í hvada
vad heter alltså jag vet inte i vad
- 04 íslenska nafn fyrir þetta ber er en það er
isländska namnet för detta bær är men det är
- 05 lingonber (0.2) á (0.7) hérna (0.6)
lingon på alltså
- 06 Talare 1 já↓
ja
- 07 Talare 2 sæns (0.3) ku↑ (0.5)
svens ka
- 08 Talare 1 .já (1.0)
ja
- 09 Talare 2 o:g (0.6)
och
- 10 Talare 1 rifsber eða hvað (0.4)
röda vinbær eller vad
- 11 Talare 2 ne:i (0.6)
nej
- 12 Talare 1 nei (0.9)
nej
- 13 Talare 1 [°nei°] (0.8)
nej
- 14 Talare 2 [það] er svona mjög súrt
det är sådär väldigt surt
- 15 Talare 1 [já]
ja
- 16 Talare 2 [o:g] (0.4) svona mjög hart (0.2) fyrir utan (1.2)
och sådant väldigt hårt på ytan
- 17 Talare 1 [já↓]
ja
- 18 Talare 2 [> svona<] en (0.4) >ekki rifsber< (0.2) en lingonber (0.1)
så men inte röda vinbær men lingon

- 19 [ég veit] ekki hvað það e
jag vet inte vad det ä
- 20 Talare 1 [mm] (0.2)
mm
- 21 Talare 2 >það er allavega< finnst ekki á Íslandi (0.3)
det kan åtminstone inte hittas på Island
- 22 Talare 1 ne↑i
nej

I exempel 7 försöker andraspråkstalaren beskriva ett bär. Hen börjar med att beskriva bärets utseende på rad 1. Detta svarar modersmålstalaren på med en uppbackning på rad 2. På rad 3 och 4 konstaterar andraspråkstalaren att hen inte vet namnet på bäret på isländska men försöker ange namnet på bäret på svenska. Modersmålstalaren svarar bara med uppbackningar tills hen kommer med ett förslag på rad 10. Andraspråkstalaren nekar på rad 11 och försöker sedan beskriva hur bäret smakar på rad 14. På rad 16 beskriver andraspråkstalaren ännu vidare bärets egenskaper och modersmålstalaren svarar med ett *ja* på rad 17. Andraspråkstalaren repeterar ännu ordet som modersmålstalaren föreslog och namnet på bäret på svenska på rad 18 och börjar med att säga att hen inte vet vad det är på rad 19. Det förblir oklart vad andraspråkstalaren menar med att hen inte vet på rad 19 men det är möjligen en upprepning av konstaterandet på rad 3 och 4. Modersmålstalaren svarar med bara en uppbackning *mm* på rad 20. Till slut ger andraspråkstalaren upp med ordsökningen och konstaterar på rad 21 att bäret inte kan hittas på Island. Detta svarar modersmålstalaren på med ett instämmande *nei*.

I detta fall hittar samtalspartnerna inte namnet på bäret som andraspråkstalaren försöker beskriva på rad 1. Modersmålstalaren indikerar inte heller att hen skulle ha förstått vilket bär andraspråkstalaren försöker beskriva så både problemet i talproduktionen och problemet i förståelsen blir utan någon tydlig lösning.

Exempel 7 är också ett exempel på en förlängd reparationssekvens. Leskelä (2022) delar in reparationssekvenser i korta och förlängda reparationssekvenser. I korta reparationssekvenser är problemet begränsat i en problematisk tur och ett drag i den och problemet löses snabbt. Förlängda reparationssekvenser innehåller oftast flera drag som riskerar förståelsen och samarbetet i samtalet och de innehåller flera reparationsinitiativ. Förlängda reparationssekvenser slutar inte alltid med en lösning utan det kan bli avbrott i problemets behandling eller problemet försvinner när nästa samtalsämne presenteras. (Leskelä 2022, 57.) I exempel 7 finns det flera olika initiativ till att lösa

problemet men samtalarna kommer inte fram till en tydlig lösning. Efter utdraget fortsätter samtalarna diskussionen med samma tema men med att presentera en ny maträtt att diskutera.

Ett annat språk

Ett sätt att lösa problem var att ta något annat språk än isländska till hjälp. Både modersmålstalarna och andraspråkstalarna använde sig av andra språk för att försöka lösa ett problem som förekom i samtalen. Ett annat exempel på hur ett problem löstes med hjälp av ett annat språk än isländska är exempel 4. I exempel 4 använder modersmålstalaren engelska till att beskriva vad hen menar. I exempel 8 nedan använder modersmålstalaren ett nordiskt språk till att berätta vad hen menar med ett isländskt ord.

Exempel 8 Tradisjon

- 01 Talare2 e: við þurfum að tala um e: pt (0.6) finnskir há↑tiðar?(0.8)
ee vi måste tala om ee finska högtider
- 02 Talare1 [ó↑key]
okej
- 03 Talare2 [o:g] pt (0.6) ég i i já:↑ (0.2) já. (0.1)
och jag i i jaa ja
- 04 Talare1 hefðir;
traditioner
- 05 Talare2 ((skratt)) (0.6)
- 06 Talare1 og hérna hefðir (0.2) tra tradisjon. (0.2)
och alltså traditioner tra tradition
- 07 Talare2 >já já< já já. (0.1)
ja ja ja ja
- 08 Talare1 já.
ja

I exempel 8 konstaterar andraspråkstalaren på rad 1 att det diskuterade ämnet i samtalet är finska högtider. Hen säger ordet *hátíðar* med stigande intonation som att bekräfta att ordet är rätt. Modersmålstalaren svarar med *ókey* på rad 2 och tar inte fasta på om ordet är rätt eller fel. På rad 3 indikerar andraspråkstalaren att hen har något problem i talproduktionen med upprepade förlängningar och upprepningar. På rad 4 föreslår modersmålstalaren ordet *hefðir* (sv. traditioner) och när andraspråkstalaren svarar med bara skratt på rad 5 upprepar hen ordet på isländska och översätter det till ett nordiskt språk på rad 6. Modersmålstalaren tolkar andraspråkstalarens skratt på rad 5 som

ett tecken på ett problem. Skratt kan indikera att deltagaren inte kan svara vilket kan leda till att den andra samtalsparten upprepar det som hen har sagt (Lindholm 2008, 5). På rad 7 antyder andraspråkstalaren att hen förstår genom att säga ja flera gånger.

I exempel 8 börjar andraspråkstalaren en ordsökning på rad 3. Modersmålstalaren svarar på ordsökningen med ett förslag på rad 4. Orsaken till att modersmålstalaren kommer med ett förslag kan vara att i de instruktioner som jag skickade till deltagarna i detta samtal stod det att samtalsämnet är fester och traditioner. Därmed hade modersmålstalaren tillgång till samma information som andraspråkstalaren och kunde eventuellt hjälpa hen bättre.

Som lösning till det möjliga problemet i förståelse som modersmålstalaren tolkar att andraspråkstalaren har använder modersmålstalaren först upprepning och sedan ett annat språk. Efter att modersmålstalaren har sagt ordet på ett annat nordiskt språk kommer andraspråkstalaren med en kvittering i form av flera stycken *ja*. Att upprepa responspartikeln ger kvitteringen mera eftertryck än om den bara skulle bestå av en responsartikel. Modersmålstalaren avslutar kvitteringen med att svara med *ja*, vilket är en typisk kvittering och indikerar att båda samtalsparterna har nått samma förståelse (Börestam Uhlmann 1994, 146).

Kroppen

Problemen försökte lösas också genom att använda kroppen till hjälp i kommunikationen. Både modersmålstalarna och andraspråkstalarna använde kroppen till att till exempel beskriva en känsla eller ett tillstånd (se också exempel 15) eller att visa något som förstärker eller förtydligar det verbala yttrandet. Utdraget nedan fungerar som exempel på det sistnämnda.

Exempel 9 Já þetta er fjólu fjólublátt

- 01 Talare 1 *ertu að tala um lit? (0.6)*
pratar du om färg
- 02 Talare 2 *lit já*
färg ja
- 03 Talare 1 *já [þetta] ((visar sin tröja)) er fjólu fjólublátt o:g*
ja det här är li lila och
- 04 Talare 2 *[er] (0.3)*
är
- 05 Talare 1 *þú ert [ekki]*
du är inte

06 Talare 2 [já]
 ja

07 Talare 1 *ja ja*
 ja ja

Tidigare i samtalet har andraspråkstalaren gjort en ordsökning som modersmålstalaren svarar på på rad 1 i exempel 9. Modersmålstalaren antingen bekräftar om hen har förstått rätt att ordet som andraspråkstalaren söker är en färg genom att ställa frågan *ertu að tala um lit* (sv. pratar du om färg) eller föreslår ordet *lit* (sv. färg) till andraspråkstalaren med samma fråga. Alternativt fungerar frågan på rad 1 som en blandning av båda alternativen. På rad 2 svarar andraspråkstalaren med att upprepa ordet *lit* och med ett *ja* på modersmålstalarens fråga. Andraspråkstalaren bekräftar alltså att ordet som modersmålstalaren föreslog var det rätta ordet. På rad 3 bekräftar modersmålstalaren ännu att andraspråkstalaren har förstått ordet genom att visa sin egen tröja och berätta vad färgen på tröjan heter på isländska. Samtidigt som modersmålstalaren visar tröjan börjar andraspråkstalaren med en ny tur på rad 4 men avbryter den när modersmålstalaren fortsätter att prata. På rad 5 börjar modersmålstalaren med en fråga men avslutar den när andraspråkstalaren överlappande svarar med *ja* på rad 6. På rad 7 accepterar modersmålstalaren att andraspråkstalaren har förstått ordet *lit* och avslutar reparationssekvensen med *ja ja*.

I exempel 9 fungerar kroppen som en extra bekräftelse till det verbala. Modersmålstalaren försäkrar med visuella hjälpmedel att betydelsen av det problematiska ordet blir tydligt för andraspråkstalaren. I detta fall kan det visuella hjälpmedlet kallas för det som Paananen (2015) i sin artikel kallar för en deiktisk gest. Deiktiska gester är gester som visar, pekar eller rör vid något. Gesterna kan förekomma både samtidigt med talet eller som en del av talet så att de ersätter ord. (Paananen 2015, 74, 79–80.) I detta fall förekommer gesten samtidigt med talet eftersom modersmålstalaren visar tröjan samtidigt som hen säger *þetta* (sv. detta).

I den delen av samtalet som utdraget presenterar var det speciellt viktigt att deltagarna hade webbkamerorna påknäppta eftersom kameran som redskap möjliggjorde användningen av kroppen som hjälp och därmed också allmänt denna typ av problemlösning.

Självreparation

I några fall löste talaren problemet själv med en självreparation. I exempel 10 gör andraspråkstalaren en självreparation även om modersmålstalaren inte tar fasta på om ett problem har förekommit eller inte.

Exempel 10 Á laugardaginn

- 01 Talare 2 *laugardaginn* >af því að< ég veit ekki hvernig heilsan er
lördag eftersom jag inte vet hur det är med hälsan
- 02 *á laugar (.) deginum (0.2)*
på lördagen
- 03 Talare1 *mm hm* (0.2)
mm hm
- 04 Talare 2 *á laugardaginn sennilega *en hérna*
på lördag troligen men alltså
- 05 >þú mátt sennilega ekki hjálpa mér núna< *
du får förmodligen inte hjälpa mig nu
- 06 *en hérna: em: (0.3) en: e: (1.7)*
men alltså emm men eee

I exempel 10 använder andraspråkstalaren formen *á laugardeginum* i slutet av sin tur på rad 2. En mikropaus mitt i ordet indikerar att hen funderar på slutet av ordet. På rad 3 reagerar modersmålstalaren med *mm hm* vilket är en relativt neutral kvittering och tar inte fasta på om formen som andraspråkstalaren använder är rätt eller fel. Det förblir oklart vad modersmålstalaren reagerar på i andraspråkstalarens tur. På rad 4 gör andraspråkstalaren en självreparation och byter formen till *laugardaginn*. Hen uttrycker dock osäkerhet genom att tillägga ordet *sennilega* (sv. troligen). På rad 5 indikerar andraspråkstalaren att hen eventuellt söker bekräftelse av något slag eller annan hjälp av modersmålstalaren genom att konstatera att modersmålstalaren förmodligen inte får hjälpa hen i samtalet. Andraspråkstalarens tur fortsätter på rad 6 med flera tvekanden och modersmålstalaren reagerar inte på andraspråkstalarens konstaterande på rad 5.

Som Lindström (2008) konstaterar kan en självinitierad reparation göras senast i den tredje turen, det vill säga den andra turen efter den problematiska turen. Genom att inte förlänga reparationen till en senare tur än den tredje kan talaren försöka försäkra att samtalet framskrider någorlunda naturligt. (Lindström 2008, 148.) I exempel 10 gör andraspråkstalaren självreparationen i den tredje turen men eftersom hen efter det visar osäkerhet är det diskutabelt om samtalet framskrider naturligt. När modersmålstalaren varken noterar problemet som andraspråkstalaren reparerar eller bemöter andraspråkstalarens önskan om hjälp blir samtalet eventuellt mer problematiskt än innan självreparationen. Självreparationen löser problemet i talproduktionen som andraspråkstalaren har men gör eventuellt ett längre avbrott i samtalets flyt.

Det förblir oklart vad andraspråkstalaren syftar på med konstaterandet på rad 5. I instruktionerna som jag skickade till informanterna stod det ingenting om hur informanterna ska tala. Den enda instruktionen var att samtalspråket skulle vara isländska. Därmed kan man konstatera att samtalssituationen eventuellt påverkade andraspråkstalarens beteende eftersom hen var medveten om att det råder vissa regler i inspelningssituationen även om en sådan regel som hen tänkte på inte egentligen fanns.

Ett exempel på en självreparation som modersmålstalaren gör syns i exempel 13 nedan där hen liknande detta exempel gör en reparation i ordformen.

Ingen hjälp

I några fall antydde den ena samtalspartnern att något var problematiskt i talproduktionen men den andra samtalspartnern hjälpte inte hen. En sådan situation framgick också i exempel 10. I följande exempel försöker andraspråkstalaren beskriva sin familj men hittar inte rätta ord för det. Modersmålstalaren ger inte ordet som andraspråkstalaren söker efter utan svarar bara med *já*.

Exempel 11 Mjög mikið fyrir því

- 01 Talare 2 *fjölskylda min er mjög svona berja-* (0.8)
min familj är väldigt sådana bär
- 02 Talare 1 *.já* (0.2)
ja
- 03 Talare 2 *svona* (0.4) *já*↓ (0.3) *mjög mikið fyrir því*↑ (0.4)
sådana ja väldigt mycket för det
- 04 Talare 1 *já*↑
ja

På rad 1 beskriver andraspråkstalaren hens familj och slutar turen med ordet *berja* som avbryts plötsligt. Ordet *ber* (sv. bär) används i sammansatta ord i formen *berja* (till exempel *berjaland*, på svenska bärmärk) (Islex 2011) vilket antyder att andraspråkstalaren försöker hitta resten av sammansättningen. På rad 2 svarar modersmålstalaren bara med *já* och låter andraspråkstalaren fortsätta. Andraspråkstalaren försöker sedan fortsätta beskrivningen på rad 3 men efter tvekljudet *svona* (sv. sådana) och en paus byter hen konstruktion och formulerar beskrivningen på ett annat sätt. På detta svarar modersmålstalaren igen bara med *já* på rad 4.

Exempel 11 liknar en situation som Minna Laakso (2012) presenterar i sin artikel om samtal mellan en talterapeut och en klient. Talterapeuten låter klienten söka ordet och ingriper inte direkt i samtalet. Talterapeuten tar en avvaktande ställning och ger mera självständighet till klienten (Laakso 2012, 46, 49.) Samma mönster kan ses i exempel 11 när modersmålstalaren låter andraspråkstalaren själv hitta en lösning till sin sökning. Detta kan bero på att modersmålstalaren inte vet vilket ord andraspråkstalaren söker eller att modersmålstalaren tolkar situationen som sådan att hen inte får hjälpa andraspråkstalaren eftersom samtalet är arrangerat.

4.3 Modersmålstalarnas samtalsstrategier

De ovan nämnda problemen och lösningarna uppstår till stor del i samspelet mellan modersmålstalarna och andraspråkstalarna. Det framkom dock också samtalsstrategier eller handlingar i samtalen som gäller främst modersmålstalarna. Andraspråkstalarnas egna samtalsstrategier tas inte enskilt i beaktande på grund av avhandlingens begränsade omfång.

De samtalsstrategier som modersmålstalarna använder i samtalen och som analyseras här nedan fungerar som svar på den tredje forskningsfrågan ” Hurdana strategier använder modersmålstalaren för att eventuellt hjälpa andraspråkstalaren?”. Jag presenterar alltså sådana strategier som modersmålstalarna använder för att eventuellt hjälpa andraspråkstalaren i samtalet. Dessa strategier är indelade i sju kategorier som jag skapade på basis av materialet. Kategorierna är: *ett annat språk, synonymer, kroppen, reflektion, uppmuntra, fråga på olika sätt och bekräfta förståelse*.

Alla förutom en strategi förekommer i samband med problematiska delar i samtalen. Dessa strategier används således ofta till att hantera problematiska situationer på olika sätt. Strategin som presenteras under kategorin *uppmuntra* är den enda som används också i sådana situationer som samtalsdeltagarna inte har markerat eller uppfattat som problematiska eller möjligen problematiska. Denna kategori har dock sin plats i analysen eftersom jag är intresserad av hur modersmålstalarna hjälper andraspråkstalarna och denna kategori kan räknas som en hjälpande strategi.

De samtalsstrategier som modersmålstalarna använde i mitt material var ofta försök i att konvergera eller ackommodera och på det sättet främja samtalets flyt. I nästan alla fall användes strategierna i problemförebyggande syfte. Därmed analyserar jag modersmålstalarnas samtalsstrategier med hjälp av ackommodationsteorin.

Jag har inte gjort en kvantitativ studie av modersmålstalarnas handlingar i samtalen och tar därmed inte fasta på hur ofta modersmålstalarna använder de olika strategierna förutom i ett fall. Exempel 15

under kategorin *reflektion* visar det enda fallet då modersmålstalarna reflekterade kring sitt eget språkbruk i hela mitt material. I de andra kategorierna ingår flera fall utav vilka jag har valt att presentera enbart en eller två utdrag som fungerar som exempel.

Ett annat språk

Att använda ett annat språk än isländska var ett sätt att lösa sådana situationer som endera samtalsparten hade antytt vara problematiska (se delkapitel 4.2). Modersmålstalarna använde ett annat språk också i problemförebyggande syfte, alltså innan ett problem hade uppstått. Som ett exempel på hur modersmålstalaren använde ett annat språk än isländska som hjälp fungerar utdraget här nedan:

Exempel 12 S3 26:35-26:39 Vaccinera

- 01 Talare1 *áður en er buið að sprauta alla* (0.2)
innan alla har blivit vaccinerade
- 02 *að bólusetja.* (0.4) *vaccinera* (0.5)
vaccinera vaccinera
- 03 Talare 2 >já já já<
ja ja ja

Modersmålstalaren har berättat om coronasituationen på Island och slutar sin tur med konstaterandet på rad 1. Hen använder först det isländska verbet *sprauta* (sv. vaccinera, spruta) för att berätta om vaccinering och fortsätter med det synonyma verbet *að bólusetja* (sv. att vaccinera). Efter bara en kort paus på 0.4 sekunder tillägger hen verbet *vaccinera* på svenska innan andraspråkstalaren har hunnit börja en tur och indikera om hen har förstått modersmålstalarens tur eller inte. Modersmålstalaren ger alltså olika alternativ på både isländska och ett annat nordiskt språk även om andraspråkstalaren inte har kommenterat turen eller börjat en egen tur och förebygger på så sätt möjliga problem med förståelsen. Andraspråkstalarens svar på rad 3 indikerar att hen har förstått modersmålstalaren.

Modersmålstalarens agerande tyder på att hen konvergerar till andraspråkstalaren eftersom hen väljer att både använda en synonym till verbet på isländska och att översätta ordet till svenska. I detta fall ändrar modersmålstalaren sitt språkbruk så att det mera liknar andraspråkstalarens modersmål. På det sättet kan modersmålstalaren försöka försäkra sig om att hen blir bättre förstådd eftersom ju mer sätten att kommunicera liknar varandra, desto lättare är det för lyssnaren att förstå (Giles & Powesland 1997, 234).

I exempel 12 kan modersmålstalarens konvergerande vidare beskrivas som unimodalt och partiellt (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38). Detta syns i att modersmålstalaren använder bara ett sätt att konvergera och konvergensen sker som kodväxling av ett ord. Denna situation kan också ses som asymmetrisk konvergens (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38) eftersom andraspråkstalaren inte konvergerar sitt tal utan det är bara modersmålstalaren som engagerar sig i ackommodationen. Ytterligare kan ackommodationen beskrivas som proaktiv eftersom den sker innan ett problem har initierats (Gasiorek 2016 30–32).

Synonymer

Modersmålstalarna använder sig också av synonymer för att förebygga problem i samtalen. Som exempel på en situation där modersmålstalaren förebygger problem med denna strategi kan användas följande utdrag:

Exempel 13 Dæmigerðasta eða týpískasta

- 01 Talare1 *en hvað myndir þú segja væri svona (0.9)*
 men vad skulle du säga är sådan
- 02 *svona dæmigerðasta eða týpískasta (1.0)*
 sådan mest typiska eller mest typiska
- 03 *sænska| (1.4) mat >sænski matur< eða*
 svensk mat svenska mat eller

I exempel 13 ställer modersmålstalaren en fråga till andraspråkstalaren och ber andraspråkstalaren om att berätta om typisk svensk mat. Modersmålstalaren beskriver hurdan mat hen menar med två synonyma ord. På rad 2 använder modersmålstalaren det isländska ordet *dæmigerður* (sv. typisk) men säger direkt efter det synonyma ordet *týpískur* (sv. typisk) som mera liknar de skandinaviska språken (se också exempel 4). Enligt Islex (2011) har orden precis samma betydelse men *týpískur* är informellt språk. Modersmålstalaren väljer att beskriva maten med två ord som inte skiljer sig till betydelsen och därmed ger det andra ordet inte någon ny information om hurdan mat hen talar om. Modersmålstalaren väntar inte på andraspråkstalarens svar utan kommer med synonymerna direkt efter varandra. Andraspråkstalaren hinner inte reagera på om det första ordet är problematiskt eller inte. På rad 3 gör modersmålstalaren en självreparation när hen byter formen av orden som hen använder.

I denna samtalssituation konvergerar modersmålstalaren mot andraspråkstalaren genom att använda en isländsk synonym som liknar andraspråkstalarens modersmål. Modersmålstalaren kan alltså anses

göra sitt språkbruk mer igenkännbart för andraspråkstalaren och därmed främja förståelsen (Giles & Powesland 1997, 234). Modersmålstalarens konvergens är partiell och unimodal (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38) eftersom konvergensen begränsar sig till ett ord och ett sätt att konvergera. Modersmålstalaren gör inte till exempel ändringar i talhastigheten eller på andra sätt utvidgar konvergensen i sitt tal.

Kroppen

Som jag tidigare konstaterade använder samtalsdeltagarna kroppen till att lösa olika problem i samtalen (se delkapitel 4.2). Modersmålstalarna använder dock kroppen också i problemförebyggande syfte. Som exempel 14 nedan visar kombinerar modersmålstalaren ordet med en handrörelse och försöker på så sätt försäkra sig om att andraspråkstalaren förstår vad hen menar.

Exempel 14 Sprautu

01 Talare1 (0.8) *hvað er hérnaí stór prósentá í: (0.6)*
hur stor procent i

02 *Finnlandi buin að fá sprautu? ((visar med handen)) (0.8)*
Finland har redan fått vaccin

Tidigare i samtalet har samtalsdeltagarna diskuterat pandemins inverkan på olika fester. Modersmålstalaren fortsätter samtalet på rad 1 efter en 0.8 sekunders paus och frågar om vacciner. Samtidigt som hen säger ordet *sprautu* (sv. vaccin) på rad 2 gör hen en handrörelse som liknar rörelsen som görs när man ger ett vaccin. Detta gör modersmålstalaren utan att vänta på att andraspråkstalaren hinner reagera på hens fråga och uttrycka om hen har förstått frågan eller inte, vilket tyder på att ackommodationen är proaktiv (Gasiorek 2016, 31). Modersmålstalaren uppskattar att ordet *sprautu* eventuellt kan vara problematiskt utan ett visuellt tips på vad ordet betyder.

Modersmålstalaren konvergerar mot andraspråkstalaren unimodalt (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38) men till skillnad från de tidigare exemplen gör hen inte det med hjälp av det talade språket utan genom att använda ett icke-verbalt kommunikationsmedel. Detta icke-verbala kommunikationsmedel kan kallas för en ikonisk gest, en gest som föreställer något (Paananen 2015, 74).

Reflektion

En strategi som förekommer i materialet enbart en gång är reflektion kring modersmålstalets eget språkbruk. Som det syns i utdraget nedan identifierar modersmålstalaren att det eventuellt finns ett

problem som hen kan försöka lösa på egen hand. Talaren syftar inte till ett specifikt ord eller yttrande utan reflekterar mer allmänt kring sitt eget språkbruk.

Exempel 15 Passa på att inte prata snabbt

- 01 Talare1 *þannig að það er mjög skemmtilegt ((skratt))*
så att det är väldigt roligt
- 02 *tala ég óskýrt? eða er það .hh (0.6) e (0.4)*
talar jag otydligt eller är det e
- 03 *tala ég nokkuð óskýrt? (0.6)*
talar jag lite otydligt
- 04 Talare2 *hm?*
hm
- 05 Talare1 *eða tala ég <tala ég ský nógu skýrt> (0.4) eða é:g (0.5) pt*
eller talar jag talar jag tydl tillräckligt tydligt eller jag
- 06 Talare2 *((skratt)) (0.9)*
- 07 Talare1 *<tal tala ég> (1.3) <þannig að þú skilur mig.> (0.6)*
tal talar jag så att du förstår mig
- 08 Talare2 *.h JÁ ÉG ÉG SKIL en ég er er (0.5) #svona# (0.4) #u: mjög#*
jo jag jag förstår men jag är är sådan uuu väldigt
- 09 *((gör en långsam rörelse med händerna vid huvudet))*
- 10 Talare1 *> já já já< .já (0.3) já ég sk ég skil það (0.4)*
ja ja ja ja ja jag jag förstår det
- 11 *já já þannig að ég bara. (1.2) >passa mig að tala*
ja ja så att jag bara ser till att jag inte talar
- 12 *ekki hra↑tt< (0.5) mm. (1.6) já: já*
snabbt mm ja ja

I exempel 15 har modersmålstalaren eventuellt märkt att andraspråkstalaren kanske inte förstår vad hen säger. På rad 2 ställer modersmålstalaren en fråga om hen talar otydligt och efter en fråga som blir på hälft och lite tvekande ställer hen samma fråga på nytt med liten variation på rad 3. Eftersom andraspråkstalaren på rad 4 svarar bara med fyllnadsordet *hm* med stigande intonation som en fråga upprepar modersmålstalaren sin fråga på rad 5. På rad 5 börjar modersmålstalaren frågan med *eða tala ég* (sv. eller talar jag) och upprepar sedan hela frågan med lägre talhastighet än tidigare. Efter en kort paus fortsätter modersmålstalaren med att försöka omformulera det som hen vill fråga med *eða ég* (sv. eller jag). På rad 6 får modersmålstalaren bara skratt som svar av andraspråkstalaren vilket

leder till modersmålstalarens sista försök att omformulera frågan på rad 7. Skratt kan tyda på att deltagaren inte kan svara vilket kan leda till att den språkligt starkare samtalsparten upprepar eller omformulerar det som hen har sagt (Lindholm 2008, 5).

På rad 7 talar modersmålstalaren igen med lägre talhastighet än vanligt och formulerar frågan på ytterligare ett sätt. På rad 8 svarar andraspråkstalaren att hen förstår och försöker sedan beskriva hurdan hen är. Andraspråkstalaren börjar beskrivningen med orden *en ég er er svona mjög* (sv. men jag är är sådan väldigt) och kompletterar beskrivningen med hjälp av händerna. Hen gör en långsam rörelse med händerna vid huvudet på rad 9. Med denna rörelse antyder hen att hen är väldigt långsam eller att det tar tid för hen att förstå.

På rad 10 antyder modersmålstalaren att hen förstår vad andraspråkstalaren menar. På rad 11 börjar modersmålstalaren med att reflektera kring vad hen borde göra så att andraspråkstalaren förstår hen bättre i samtalet. Hen kommer fram till att hen borde tala långsammare. En relativt lång paus på 1,2 sekunder innan modersmålstalaren konstaterar att hen borde tala långsammare tyder på att hen funderar över vad hen ska göra eller säga. Eventuellt använder hen pausen till att sakta ner sin talhastighet eftersom efter pausen är talhastigheten igen långsammare. Efter att ha påmint sig själv om att tala långsammare avslutar modersmålstalaren sin tur på rad 12 med *mm* och en relativt lång paus på 1,6 sekunder som efterföljs av *já já*.

I exempel 15 gör modersmålstalaren flera självreparationer på ordnivån i form av ordsökningar till exempel på rad 5. Hen kan dock också anses göra en typ av självinitierad reparation i sitt agerande eftersom hen märker att talhastigheten är för snabb och gör en ändring i talhastigheten. Detta kan också granskas som partiell konvergens (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38) eftersom modersmålstalaren delvis anpassar sin talhastighet efter andraspråkstalarens talhastighet. Det är också värt att framhålla att modersmålstalaren inte explicit syftar på någon enstaka tur, vilket tyder på att hen reflekterar kring sitt agerande i samtalet överlag och därmed förebygger problem. Konvergensen är också multimodal (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38) eftersom modersmålstalaren både omformulerar sig språkligt och anpassar sin talhastighet.

I denna del av samtalet var det viktigt att samtalarna hade kamerorna påknäppta så att andraspråkstalaren hade möjlighet till att uttrycka hurdan hen är. Det gjorde hen med hjälp av handrörelsen på rad 9 för att beskriva vad det är som orsakar möjliga problem eller fördröjningar i förståelsen. Detta gav också möjlighet till modersmålstalaren att förstå andraspråkstalarens agerande

i samtalet. Med hjälp av videon blev alltså andraspråkstalarens visuella komplettering i meningen synlig.

Uppmuntra

En samtalsstrategi som enbart modersmålstalarna använder i samtalen är att uppmuntra sin samtalspartner. Båda modersmålstalarna uttrycker i något skede av samtalen att andraspråkstalaren talar bra isländska eller att hen har lyckats med något i samtalet. Strategin *uppmuntra* handlar inte om att hantera problem som de andra kategorierna som modersmålstalarnas agerande är indelade i. Denna strategi användes i situationer som deltagarna inte hade antytt vara problematiska.

Ett exempel på en situation där modersmålstalaren uppmuntrar andraspråkstalaren är i början av ett av samtalen. Modersmålstalaren frågar om andraspråkstalaren kan tala isländska och andraspråkstalaren berättar att hen kan isländska men att det var för länge sedan hen senast har använt språket. I utdraget nedan fortsätter andraspråkstalaren med att berätta att hen är nervös.

Exempel 16 Detta låter bara bra

01 Talare2 >þannig að< ég er smá stressuð ((skratt))
så att jag är lite stressad

02 Talare1 já nei nei >nei nei nei nei nei< þetta hljómar bara vel
jo nej nej nej nej nej nej nej detta låter bara bra

På rad 1 i exempel 16 uttrycker andraspråkstalaren sin nervositet i samtalssituationen vilket efterföljs av skratt. På rad 2 svarar modersmålstalaren med *já* som efterföljs av ett flertal *nei*. Dessa mångfaldiga svarsord ger eftertryck till det som modersmålstalaren konstaterar i slutet av sin tur. Hen konstaterar nämligen att det som andraspråkstalaren säger låter bra och på så sätt signalerar att andraspråkstalaren inte behöver vara stressad. Modersmålstalaren kan alltså tolkas uppmuntra andraspråkstalaren till att fortsätta tala isländska. Modersmålstalaren kan också tolkas visa en strävan efter samhörighet i samtalet genom att ge en komplimang till andraspråkstalaren (Ridell 2008, 165).

Ett annat sätt att uppmuntra andraspråkstalaren syns i exempel 17 nedan:

Exempel 17 Varför talar du så pass bra isländska?

01 Talare1 *og hérna: o:g hvernig (0.4)*
och alltså och hur

02 *af hverju talarðu svona góða íslensku? hvaðan (0.4)*
varför talar du så pass bra isländska var

03 Talare 2 [já↑]
ja

04 Talare 1 [hefur] (0.2)
har

05 Talare 2 ég bjó í sjö ár (0.7) á islandi↑ (0.2)
jag bodde i sju år på Island

I exempel 17 är komplimangen formulerad som en fråga. I stället för att ge en direkt komplimang frågar modersmålstalaren på rad 2 varför andraspråkstalaren talar så bra isländska. Komplimangen som modersmålstalaren ger till andraspråkstalaren består av en referens till det som komplimenteras och en positiv beskrivning av detta (Ridell 2008, 174). Modersmålstalaren refererar alltså till andraspråktalarens språkkunskaper och beskriver dem positivt genom att fråga om orsaken till de goda språkkunskaperna. På rad 2 reagerar andraspråkstalaren med *já* vilket inte svarar på frågan utan svaret på frågan varför kommer på rad 4 när andraspråkstalaren berättar att hen har bott på Island.

I exempel 16 och 17 kan modersmålstalarnas agerande tolkas fylla ackommodationens funktion på känslonivån eftersom de med sitt agerande hjälper andraspråkstalaren att hitta sin plats i förhållande till modersmålstalaren (Gasiorek 2016, 27). Genom att positivt värdera andraspråkstalarnas språkkunskaper minskar modersmålstalarna skillnaderna mellan sig själva och andraspråkstalaren och ställer alla deltagare på en mera jämlik plats. Modersmålstalaren kan alltså sägas konvergera till andraspråktalaren vilket i exempel 16 och 17 eventuellt resulterar i att andraspråkstalarna ser modersmålstalarna som mer lika sig själva (Giles & Powesland 1997, 234).

Fråga på olika sätt

Att omformulera samma fråga var ett sätt att lösa problem som bara modersmålstalarna använde i samtalen. I exempel 18 nedan omformulerar modersmålstalaren en fråga när hen märker att det förekommer problem i förståelsen.

Exempel 18 Sunnarlega eða norðarlega

01 Talare 1 *einmitt >er þetta< sunnarlega eða norðarlega (2.4)*
precis är det i södra delen eller i norra delen

02 *þessi bær*
denna by

03 Talare2 *sun? (1.4)*
söd

04 Talare1 *bærinn* sem þú kemur frá er hann (0.8) í suður *suður*

byn som du kommer från ligger det i södra södra

05 *Finnlandi eða norður eða miðjunni (0.2)*
Finland eller norra eller i mitten

06 Talare2 *ö: miðji*
öö mitten

I exempel 18 ställer modersmålstalaren en fråga på rad 1 och 2 om var byn som andraspråkstalaren kommer ifrån ligger. Andraspråkstalaren svarar bara med början av ett ord och säger det med stigande intonation på rad 3. Sedan är hen tyst. Efter en paus på 1,4 sekunder tolkar modersmålstalaren situationen som problematisk och ställer samma fråga till andraspråkstalaren på rad 4 och 5 men använder andra ord än tidigare. Andraspråkstalarens svar på rad 6 indikerar att hen förstår frågan eftersom hen svarar på den.

I exempel 18 löser modersmålstalaren ett problem som hen märker att andraspråkstalaren har i förståelsen. Lösningen går ut på att modersmålstalaren omformulerar frågan som hen har ställt vilket indikerar att modersmålstalaren tolkar att orden som hen använder i den första frågan var svåra för andraspråkstalaren att förstå. Denna tolkning gör modersmålstalaren eventuellt eftersom andraspråkstalaren svarar med något som låter som en början av ordet *sunnarlega* (sv. i södra delen) som modersmålstalaren använder i den föregående turen. Omformuleringen verkar vara lyckad eftersom andraspråkstalaren svarar på frågan i slutet av utdraget.

Genom att omformulera frågan efter att ha tolkat den som problematisk anpassar modersmålstalaren sitt språkbruk. Denna anpassning handlar om ackommodationens kognitiva funktion eftersom hen underlättar koherent interaktion (Gasiorek 2016, 27). Modersmålstalarens ackommodation kan beskrivas som unimodal konvergens eftersom anpassningen sker bara på en nivå (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 38). Modersmålstalaren anpassar inte till exempel sin talhastighet eller icke-verbala sätt att kommunicera utan gör anpassningen bara på ordnivån.

Ett liknande fall framgick i exempel 15 där modersmålstalaren omformulerar en fråga flera gånger och på olika sätt.

Bekräfta förståelse

Modersmålstalarna använde också explicita frågor för att bekräfta att de har förstått rätt andraspråkstalarnas talturer och därmed försökte undvika problem i förståelsen. I exempel 19 nedan

ställer modersmålstalaren en fråga för att bekräfta om hen har förstått rätt det som andraspråkstalaren har berättat.

Exempel 19 S4 4:48–4:54 Hos er menar du

- 01 Talare 2 *það er mikið mjólkurvörur notaðar og* (0.8) *já* (0.7)
det används mycket mjölkprodukter och ja
- 02 Talare 1 *hjá ykkur: meinarðu?*
hos er menar du
- 03 Talare 2 *já* (0.2)
ja
- 04 Talare 1 *já*
ja

Tidigare i samtalet har andraspråkstalaren beskrivit situationer som mjölkprodukter används i och på rad 1 konstaterar hen att det används mycket mjölkprodukter. På rad 2 ställer modersmålstalaren en explicit fråga *hjá ykkur meinarðu* (sv. hos er menar du) och försöker försäkra sig om att hen har förstått rätt det som andraspråkstalaren har berättat. Andraspråkstalarens instämmande svar på rad 3 indikerar att modersmålstalaren har förstått rätt. Modersmålstalaren svarar också med *já* på rad 4 och kvitterar på så sätt att samtalarna kan fortsätta med samtalet (Börestam Uhlmann 1994, 146).

Strategin som handlar om att ställa bekräftande frågor kan tolkas fylla ackommodationens kognitiva syfte, att underlätta koherent interaktion (Gasiorek 2016, 27). Modersmålstalarna förebygger problem genom att ställa en bekräftande fråga innan ett problem har förekommit. Denna strategi kan tolkas hjälpa både andraspråkstalaren och modersmålstalaren eftersom modersmålstalaren genom att ställa frågan kan styra samtalet så att hen hjälper andraspråkstalaren att hålla sig till det diskuterade ämnet. Modersmålstalaren får hjälp av denna strategi eftersom hen med hjälp av de bekräftande frågorna kan försäkra sig om att hen hänger med i samtalet och förstår andraspråkstalarens yttranden.

5 Sammanfattande diskussion

I detta kapitel börjar jag med att sammanfatta min studie och presentera de mest centrala resultaten (kapitel 5.1). Därefter diskuterar jag studiens problematiska delar och utmaningar i forskningsprocessen (kapitel 5.2). Till slut ger jag förslag på framtida forskning (kapitel 5.2).

5.1 Resultat

Syftet med denna studie var att undersöka om det uppstår problem och hurdana de eventuella problemen är i samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare när samtalen förs på isländska. Jag studerade också hurdana lösningar samtalspartnerna har till de möjliga problemen. Ytterligare var jag intresserad av om modersmålstalarna anpassar sitt språkbruk eller på andra sätt hjälper andraspråkstalarna och på så sätt främjar samtalets flyt. Andraspråkstalarnas eventuella samtalsstrategier granskade jag inte på grund av avhandlingens begränsade omfång. Jag närmade mig dessa teman med hjälp av tre forskningsfrågor:

1. Hurdana eventuella problem förekommer det i samtal på isländska mellan en modersmålstalare och en nordbo som har lärt sig isländska?
2. Hur löses de eventuella problemen i samtalen?
3. Hurdana strategier använder modersmålstalaren för att eventuellt hjälpa andraspråkstalaren?

Den första delen av analysen (kapitel 4.1) svarar på den första forskningsfrågan och tyder på att det förekom problem i samtalen. En central observation är att problemen kunde identifieras som avbrott i samtalets flyt i form av till exempel tvekljud, pauser, upprepningar eller frågor. Ytterligare en central observation är att problemen kunde delas in i två kategorier: *problem i talproduktionen* och *problem i förståelsen*. Alla delar som jag identifierade som problem i materialet passar in i dessa kategorier. Både modersmålstalarna och andraspråkstalarna initierade att det finns problem i samtalen, både i kategorin problem i talproduktionen och i kategorin problem i förståelsen.

Problem i talproduktionen visade sig vara situationer där andraspråkstalaren eller modersmålstalaren gjorde en ordsökning, det vill säga hade svårt att komma ihåg ett ord. Modersmålstalarnas ordsökningar skiljde sig från andraspråkstalarnas ordsökningar genom att ordet som söktes inte var ett isländskt ord utan ett ord på ett nordiskt språk. Problem i förståelsen visade sig vara situationer där modersmålstalaren eller andraspråkstalaren inte förstod varandra eller förstod varandras yttranden fel. Dessa problem identifierades genom upprepningar och frågor. Problem i förståelsen visade sig orsakas av ord som den andra samtalsparten inte förstod, vilket ofta var fallet med andraspråkstalarna

eller av ord som den andra samtalsparten förstod eller tolkade fel, vilket ofta var fallet med modersmålstalarna.

I den andra delen av analysen (kapitel 4.2) behandlar jag den andra forskningsfrågan. Min analys i detta kapitel visar att samtalspartnerna löste de problematiska delarna i samtalen på olika sätt. Dessa lösningar delade jag in i sex olika kategorier: *hjälp med ord eller form*, *ingen tydlig lösning*, *ett annat språk*, *kroppen*, *självreparation* och *ingen hjälp*. Lösningarna inom samma kategori kunde se lite olika ut men de liknade varandra på det sättet som namnet på respektive kategori indikerar. Analysen visar att lösningarna initierades av både modersmålstalarna och andraspråkstalarna och därmed är lösningstyperna inte indelade enligt vilken deltagare som utför lösningen.

Problemen i samtalen löstes i samspel mellan samtalsdeltagarna genom att den ena parten hjälpte den andra med ett ord eller en böjningsform. Samtalsparterna föreslog ett ord eller en böjningsform som den andra kunde använda i sitt tal. Problemen kunde också lösas genom att samtalsparterna använde ett annat språk än isländska som hjälp. Förutom att problemen löstes på ordnivån användes också kroppen till hjälp i lösningarna. Kroppen kunde till exempel användas för att visa något i omgivningen, det vill säga att använda deiktiska gester (Paananen 2015, 79–80). I några fall löste samtalsdeltagaren problemet själv. Dessa lösningar förekom i form av självreparationer som till exempel att talaren själv bytte böjningsformen som hen använde. I några situationer tog den ena samtalsparten en avvaktande ställning i samtalet och hjälpte inte den andra. Samtalsdeltagarna hittade inte alltid en tydlig lösning till problemen, vilket syns i kategorin *ingen tydlig lösning*. I dessa fall blev det oklart om samtalsdeltagarna nådde gemensam förståelse eller så nåddes den gemensamma förståelsen inte utan samtalet fortsatte så att det diskuterade ämnet byttes.

Den tredje forskningsfrågan svarade jag på i den tredje delen av analysen (kapitel 4.3). I denna del liknade kategorierna som jag delade in exemplen i delvis de kategorier som jag använde i kapitel 4.2 som handlar om lösningar. Det finns dock också variation i kategorierna. Samtalsstrategiernas indelning i kapitel 4.3 ser ut som följande: *ett annat språk*, *synonymer*, *kroppen*, *reflektion*, *uppmuntra*, *fråga på olika sätt* och *bekräfta förståelse*. Analysen i denna del visar att modersmålstalarna konvergerade mot andraspråkstalarna och gjorde anpassningar både på ordnivån, i talhastigheten och på den icke-verbala nivån. Modersmålstalarnas ackommodation var dock ofta unimodalt, vilket betyder att modersmålstalarna ofta anpassade sitt agerande bara på en av dessa nivåer. Ackommodationen var också partiellt, det vill säga delvist.

En central observation om modersmålstalarnas agerande i samtalen är att modersmålstalarna ofta agerade i problemförebyggande syfte. Problemen försökte föregripas till exempel genom att modersmålstalaren använde ett annat språk eller synonyma ord för att göra talet mer förståeligt innan andraspråkstalaren hade hunnit komma med en taltur och indikera om hen förstår eller inte. Modersmålstalarna använde också kroppen till att tydliggöra betydelsen av ord innan andraspråkstalaren hade kommenterat modersmålstalarens taltur. Modersmålstalarens reflektion kring sitt eget språkbruk kan också räknas som problemförebyggande agerande eftersom hen försökte förebygga problem i samtalet genom att ändra sitt agerande. Modersmålstalaren bad nämligen andraspråkstalaren ta ställning till om modersmålstalaren behövde ändra sitt agerande.

Kategorin *uppmuntra* skiljer sig lite från de andra kategorierna eftersom alla andra strategier kan relativt tydligt räknas som ackommodation med kognitiv funktion, det vill säga ackommodation som underlättar koherent interaktion. Strategin *uppmuntra* däremot fyller ackommodationens funktion främst på känslonivån eftersom modersmålstalarna hjälpte andraspråkstalarna att hitta sin plats i kommunikationssituationen genom att uppmuntra dem.

Det är värt att notera att på basis av denna studie kan man bara få information om kortvarigt anpassande beteende (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 39) eftersom man inte har tillgång till flera samtal med modersmålstalarna. Två samtal med den ena modersmålstalaren och tre samtal med den andra modersmålstalaren räcker inte till att analysera långvarig anpassning. Eftersom båda modersmålstalarna gjorde anpassningar i alla de samtal som de deltog i tyder det dock på att långvarig anpassning kunde vara möjligt. För att mer pålitligt kunna studera långvarig anpassning borde en longitudinell studie göras.

Även om de samtalsstrategier som analyseras i kapitel 4.3 studeras som modersmålstalarnas agerande utesluter det inte att andraspråkstalarna skulle kunna använda dem i samtal. I ett fall var det tydligt att en samtalshandling förekom bara en gång i samtalet (se kategori *reflektion*) och då var det modersmålstalaren som agerade på så sätt. I andra fall förekom en handling flera gånger i materialet men alla de identifierade handlingarna i samma kategori utfördes av modersmålstalaren. Handlingar som andraspråkstalarna till exempel utförde med kroppen förekom i materialet men enbart i samband med problem och som reaktioner till problemet. Därmed liknar de inte den kategori som jag använder i kapitel 4.3 eftersom exemplen i den kategorin kopplas ihop av det faktumet att de användes i problemförebyggande syfte.

Materialet som jag använder i denna avhandling består av fem inspelade samtal. Samtalen är inspelade via Zoom och längden på ett samtal är cirka 20 minuter. Deltagarna i samtalen kommer från Island, Norge, Sverige och Finland men vidare identifieringsmarkörer som ålder eller kön frågade jag inte om i den korta enkät som deltagarna fyllde i (se bilaga 3). Jag transkriberade samtalen efter att ha lyssnat på dem flera gånger och analyserade sedan materialet med samtalsanalys som analysmetod. Den teoretiska referensram som avhandlingen bygger på består bland annat av forskning om samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare samt ackommodationsteorin.

Denna avhandling bidrar till att fylla en kunskapslucka om isländska samtal men de resultat som jag kom fram till i min analys kan inte generaliseras. Materialet är för begränsat för att kunna dra några generaliserbara slutsatser om problemen, lösningarna eller modersmålstalarnas samtalsstrategier. Det var bara två modersmålstalare och fem andraspråkstalare som deltog i samtalen och därmed kan också individuella egenskaper påverka mina resultat.

5.2 Diskussion

Som föregående kapitel (5.1) visar kom jag fram till flera olika resultat i min analys. Därmed uppnådde jag syftet med avhandlingen som var att studera problem och lösningar samt modersmålstalarnas agerande i samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare. Min avhandling bidrar till ny information om samtal som förs på isländska mellan modersmålstalare och andraspråkstalare i en digital omgivning. Avhandlingen har dock några möjligen problematiska aspekter som jag diskuterar vidare här nedan.

Som jag konstaterar i delkapitel 2.1.1 hade den digitala kommunikationsplattformen Zoom som materialet samlades in via onekligen en inverkan på samtalen. Den digitala omgivningen avspeglar sig eventuellt också i analysen till exempel i form av brist på vissa sätt att ackommodera. Indelningen i olika sätt att ackommodera som Dragojevic, Gasiorek och Giles (2016, 37–39) presenterar och som jag använder i den tredje delen i analysen kom inte fram i min analys i dess helhet. Det är till exempel värt att notera att unimodal ackommodation eventuellt ibland var ett mer tillgängligt sätt för modersmålstalarna att anpassa sig på på grund av att kommunikationen skedde via internet. Att anpassa till exempel sin kroppshållning kan vara svårare när bara övre kroppen syns i videosamtalet. Deltagarna hade dock möjlighet till multimodal anpassning till exempel genom att anpassa både rösten och språket.

En annan möjlighet till varför till exempel multimodal ackommodation förekom i begränsat omfång i mitt material är att det är svårt att studera till exempel blickar som utgör ett möjligt sätt att anpassa sitt beteende i samtal. Det är svårt för forskaren att veta exakt vad deltagaren i ett videosamtal tittar på. Då kan forskaren gå miste om olika nyanser och tolka situationen som unimodal anpassning även om multimodal anpassning skulle ske.

En begränsning som avhandlingen har är mina kunskaper i isländska. Det bör tas i beaktande när man läser analysen och resultaten att frånvaron av till exempel uppåt- eller neråtriktad ackommodation kan bero på att jag som andraspråkstalare inte har tillräcklig kännedom om språket och därmed inte kunde ta fasta på om modersmålstalaren anpassade sitt språkbruk uppåt eller neråt. Med den kunskap som jag har om isländska som språk kunde jag inte urskilja någon tydlig ändring i stilnivån som deltagarna, speciellt modersmålstalarna, använde i sitt språkbruk. Det är möjligt att en modersmålstalare av isländska skulle få fram mera detaljerade nyanser ur samtalen. För att minimera risken för missförstånd eller felaktiga tolkningar konsulterade jag flitigt modersmålstalare av isländska speciellt i transkriberings- och analysfasen.

Ytterligare är det värt att diskutera materialets naturlighet. Som Hakulinen (1997, 15) konstaterar är det viktigt att samtalen som används som material i samtalsanalytisk forskning är naturligt förekommande eftersom en simulation alltid är bristfällig jämfört med spontana bemötanden. De samtal som jag använder som material i denna studie är inte alldeles spontana bemötanden eftersom jag var tvungen att organisera tider så att informanterna kunde träffas via Zoom. Informanterna deltog alltså i i förväg planerade samtalssituationer vad tiden och platsen beträffar men själva samtalet fick vara relativt ledigt och naturligt. Eftersom informanterna inte hade färdiga frågor som de skulle diskutera fanns det utrymme för informanternas egna tankar och åsikter om det på förhand givna ämnet. Ingen observerade heller samtalssituationerna. På det sättet kan samtalen anses vara naturliga.

En annan detalj som är värd att ta i beaktande är att det är svårt att veta vilka delar av samtalen och speciellt av de problematiska delarna i samtalen som anknyter till det faktumet att talaren är modersmålstalare respektive andraspråkstalare. Som Leskelä och Lindholm (2012, 19) konstaterar kan samtalsdeltagarnas språkliga kunskaper inte användas som förklaring till allt som händer i samtalet även om samtalsparternas språkkunskaper skulle vara på väldigt olika nivåer. Även om jag alltså i delkapitel 2.2 om asymmetrisk kommunikation konstaterade att samtalen är språkligt asymmetriska kan detta inte användas som förklaring till alla problem utan likadana problem kan förekomma i språkligt symmetriska samtal. Valet av beteckningarna modersmålstalare och andraspråkstalare som jag använder i denna avhandling bör också ses som neutrala beteckningar som

inte värdesätter samtalsdeltagarnas språkliga kunskaper (se kapitel 4). Till exempel modersmålstalarnas samtalsstrategier kan bero mera på personligheten än att hen kan antas ha bra språkliga kunskaper som modersmålstalare.

Det är också diskutabelt om denna avhandling borde ha begränsats på ett annat sätt för att få mera djupgående resultat om problemen och lösningarna respektive modersmålstalarnas samtalsstrategier. Genom att koncentrera mig bara på en av forskningsfrågorna kunde resultaten ha blivit mera detaljerade men detta skulle eventuellt ha varit för begränsat för en hel pro gradu-avhandling. Därmed kan åtminstone frågorna om problemen och lösningarna motiveras. I genomgången av materialet märkte jag dock intressanta strategier som modersmålstalarna använde i samtalen och ville infoga dem i min studie. Alla dessa kategorier som jag har med i analysen ger en relativt omfattande bild av hurdana problem och lösningar det kan förekomma i isländska samtal samt hurdana strategier modersmålstalare kan använda för att försöka hjälpa en andraspråkstalare.

Samtalsanalys som används som analysmetod i denna avhandling är en relativt lämplig metod för denna studie. Studien handlar om samtal och tar i beaktande både verbal och icke-verbal kommunikation, vilket följer samtalsanalysens principer. Samtalsanalys styrde också analysen till att studera bara det som tydligt förekommer i materialet. Med hjälp av samtalsanalysen kunde också de sociala relationerna mellan samtalsdeltagarna föras fram och studien koncentrerades inte bara på språkliga drag utan på vad samtalsdeltagarna gör med sina yttranden. Att studera materialet utan att utgå från några antaganden visade sig vara något problematiskt, vilket avvek lite från samtalsanalysens principer. I denna punkt utvidgade jag synen från ren Conversation Analysis till samtalsanalys i ett vidare perspektiv (se kapitel 3.3 och Norrby 1996, 57).

Möjligheterna till att fortsätta forska i samtal som förs på isländska är många. Problem i samtal kunde till exempel studeras med hjälp av kvantitativa metoder för att få fram hurdana problem som förekommer oftast i samtalen. I samband med detta eller som en separat studie kunde också lösningarna till problemen studeras med kvantitativa metoder. Alternativt kunde en mera djupgående studie göras om specifika samtalsfenomen (se till exempel Hilmisdóttir 2007 och Blöndal 2015). En möjlighet till vidare forskning är också att studera ackommodation med fokus på andraspråkstalaren och eventuellt jämföra strategierna med modersmålstalarnas strategier. Den information som man kan få fram med sådana studier kunde till exempel bidra till att utveckla språkundervisning och ge lärare redskap till att undervisa språkinlärare.

Litteratur

Blöndal, Þórunn 2015. *Where grammar meets interaction – Collaborative production of syntactic constructions in Icelandic conversation*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet. Tillgänglig:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156533/Wheregramm.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [läst 8.4.2023].

Börestam Uhlmann, Ulla 1994. *Skandinaver samtalar – Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Doktorsavhandling. Uppsala: Uppsala universitet. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:693591/FULLTEXT01.pdf> [läst 13.4.2021].

Deklaration om nordisk språkpolitik 2006. Tillgänglig:

https://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/280_nordisk%20sprakpolitik.pdf [läst 12.4.2021].

Dragojevic, Marko, Jessica Gasiorek & Howard Giles 2016. Accommodative Strategies as Core of the Theory. I: Giles, Howard (red.) *Communication Accommodation Theory: Negotiating Personal Relationships and Social Identities Across Contexts*, 36–59.

ELAN 2022. Version 6.4. Programvara. Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics, The Language Archive. Tillgänglig: <https://archive.mpi.nl/tla/elan> [hämtad 10.7.2022].

Gasiorek, Jessica 2016. Theoretical Perspectives on Interpersonal Adjustments. I: Giles, Howard (red.) *Communication Accommodation Theory: Negotiating Personal Relationships and Social Identities Across Contexts*. Cambridge: Cambridge University Press, 13–35.

Giles, Howard 2016. Communication Accommodation Theory. I: Jensen, K.B., E.W. Rothenbuhler, J.D. Pooley & R.T. Craig (red.) *The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy*. Tillgänglig: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1002/9781118766804.wbiect056> [läst 11.4.2021].

Giles, Howard & Nikolas Coupland 1991. Accommodating language. I: Giles, Howard & Nikolas Coupland (red.) *Language: Contexts and consequences*. Milton Keynes: Open University Press, 60–93.

Giles, Howard & Peter Powesland 1997. Accommodation Theory. I: Coupland, Nikolas & Adam Jaworski (red.) *Sociolinguistics: a reader and coursebook*. London: Macmillan Press, 232–239.

Grahn, Inga-Lill & Camilla Lindholm 2021. Samtal med social distans. I: Grahn, Inga-Lill & Camilla Lindholm (red.) *Tala om kroppen – Språkliga perspektiv på hälsa och sjukdom i den digitala eran*. Stockholm: Morfem, 13–32.

Haakana, Markku, Minna Laakso & Jan Lindström 2009. Introduction: Comparative dimensions of talk in interaction. I: Haakana, Markku, Minna Laakso & Jan Lindström (red.) *Talk in interaction: Comparative dimensions*. *Studia Fennica Linguistica* 14, 15–47. Tillgänglig: <https://doi.org/10.21435/sflin.14> [läst: 15.4.2023].

Hakulinen, Auli 1997. Johdanto. I: Tainio Liisa (red.) *Keskustelunanalyysin perusteet*. Tammerfors: Vastapaino, 13–17.

Henricson, Sofie & Camilla Lindholm 2010. Reparation med form eller funktion i fokus – två möjliga perspektiv inom interaktionell lingvistik. I: Lindholm, Camilla & Jan Lindström (red.) *Språk och interaktion 2*. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, 9–28. Tillgänglig: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/28559> [läst 22.3.2023].

Hilmisdóttir, Helga 2007. *A sequential analysis of nú and núna in Icelandic conversation*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Info Norden 2020. Fakta om Island. Tillgänglig: <https://www.norden.org/sv/information/fakta-om-island> [läst 3.1.2022].

Islex 2011. Ordbok. Tillgänglig: <https://islex.arnastofnun.is/se/> [läst 13.3.2023].

Kurhila, Salla 2003. *Co-constructing understanding in second language conversation*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Kurhila, Salla 2012. Kun ymmärtäminen on vaakalaudalla – kohdentamattomat korjausaloitteet kakkoskielisessä keskustelussa. I: Leskelä, Leealaura & Camilla Lindholm (red.) *Haavoittuva keskustelu: Keskustelunanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 6. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 145–183.

Laakso, Minna 2012. Afasia ja yhteistyön mahdollisuudet ja rajat: vertaileva tutkimus afaattisten henkilöiden koti- ja puheterapiavuorovaikutuksesta. I: Leskelä, Leealaura & Camilla Lindholm (red.) *Haavoittuva keskustelu: Keskustelunanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 6. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 32–56.

Leskelä, Leealaura 2022. *Selkopuhetta! Puhuttu selkokieli kehitysvammaisten henkilöiden ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet. Tillgänglig: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/350709/Leskel%c3%a4_Leealaura_dissertation_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y [läst 19.4.2023].

Leskelä, Leealaura & Camilla Lindholm 2012. Näkökulmia kielellisesti epäsymmetriseen vuorovaikutukseen. I: Leskelä, Leealaura & Camilla Lindholm (red.) *Haavoittuva keskustelu: keskustelunanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 6. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 12–31.

Lilja, Niina 2010. *Ongelmista oppimiseen – Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä keskustelussa*. Doktorsavhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. Tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25630/9789513941161.pdf?sequence=1> [läst 13.3.2023].

Lindholm, Camilla 2008. Laughter, communication problems and dementia. *Communication & Medicine* 5(1), 3–14.

Lindholm, Camilla, Melisa Stevanovic & Anssi Peräkylä 2016. Johdanto. I: Stevanovic, Melisa & Camilla Lindholm (red.) *Keskustelunalyysi – Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tammerfors: Vastapaino, 9–30.

Lindström, Jan 2008. *Tur och ordning – Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Linell, Per 1998. *Approaching Dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Malmefjäll, Leila 2019. *Förebyggande strategier och problemlösning i tre internordiska samtal*. Avhandling pro gradu. Helsingfors: Helsingfors universitet. Tillgänglig: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/302755/Malmefjall_Leila_Pro_gradu_2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y [läst 12.4.2021].

Norrby, Catrin 1996. *Samtalsanalys – Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.

Paananen, Jenny 2015. Kuinka eleet helpottavat yhteisymmärrystä? Ikoniset ja deiktiset eleet monikulttuurisilla lääkärin vastaanotoilla. *Puhe ja kieli* 35(2), 73–96.

Reitamo, Emilia 2016. *Dansk-svensk interaktion mellan andraspråkstalare – Analys av annaninitierade reparationssekvenser i dansk-svenska samtal mellan nordiska andraspråkstalare*. Avhandling pro gradu. Helsingfors: Helsingfors universitet. Tillgänglig: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/161850/Reitamo%20_%20Emilia%20_%20Pro%20gradu%20_2016.pdf?sequence=2&isAllowed=y [läst 12.4.2021].

Ridell, Karin 2008. *Dansk-svenska samtal i praktiken – Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. Doktorsavhandling. Uppsala: Uppsala universitet. Tillgänglig: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:172703/FULLTEXT01.pdf> [läst 10.4.2021].

Seppänen, Eeva-Leena 1997. Vuorovaikutus paperilla. I: Tainio, Liisa (red.) *Keskustelunanalyysin perusteet*. Tammerfors: Vastapaino, 18–31.

TENK 2012. *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*. Forskningsvetiska delegationens anvisningar 2012. Tillgänglig: https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf [läst 11.3.2023].

Torp, Arne 2004. Nordiska språk i forntid och nutid. I: Stampe Sletten, Iben (red.) *Nordens språk med rötter och fötter*. Tillgänglig: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:700937/FULLTEXT01.pdf> [läst 21.11.2020].

Bilagor

Bilaga 1: Meddelandet som skickades vidare

Hej nordbor och nordiska studerande!

Informanter sökes som en del av materialinsamlingen för en magisteruppsats.

Är du nordbo som studerar eller har studerat isländska eller på andra sätt lärt dig isländska? Eller är du islänning med isländska som modersmål? Vill du bidra till kunskap om kommunikation i Norden?

Jag letar efter nordbor som har svenska, danska, norska, finska eller finlandssvenska som modersmål och som har lärt sig isländska samt islänningar med isländska som modersmål. Jag studerar nordiska språk vid Tammerfors universitet i Finland och håller på med att skriva min avhandling pro gradu (magisteruppsats). Syftet med avhandlingen är att undersöka nordisk kommunikation i isländska samtal om nordiska teman. Informanterna behöver absolut inte tala felfri isländska och dessa samtal kan fungera som övning i muntlig kommunikation på isländska.

Materialinsamlingen görs via Zoom, Teams, Skype eller liknande och ett samtal tar ungefär 20 minuter.

Ta gärna kontakt om du skulle vilja delta! Jag svarar gärna på frågor angående undersökningen.

Med vänlig hälsning,
Sara Juntunen
sara.juntunen@tuni.fi

Hei!

Etsin osallistujia pro gradu -tutkielmani tutkimukseen.

Onko äidinkielesi suomi tai suomenruotsi ja opiskelet tai olet opiskellut islannin kieltä? Tai oletko muilla tavoin oppinut islantia? Haluatko auttaa keräämään tietoa pohjoismaisesta viestinnästä?

Etsin suomalaisia, joilla on suomi tai suomenruotsi äidinkielenään ja jotka opiskelevat tai ovat opiskelleet islannin kieltä. Myös muilla tavoin islantia oppineet sopivat tutkimukseeni. Opiskelen pohjoismaisia kieliä Tampereen yliopistossa ja kirjoitan parhaillaan pro gradu -tutkielmaani. Graduni tarkoituksena on tutkia pohjoismaista viestintää, tarkemmin sanottuna islanninkielisiä keskusteluita pohjoismaisista aiheista. Osallistujien ei tarvitse puhua täydellistä ja virheetöntä islantia ja keskustelun voi ottaa puhutun islannin harjoituksena.

Aineistonkeruu tapahtuu Zoomin, Teamsin, Skypen tai muun vastaavan palvelun välityksellä ja yksi keskustelu kestää noin 20 minuuttia.

Otathan yhteyttä, jos haluaisit osallistua! Vastaan mielelläni kysymyksiin tutkimukseen liittyen.

Ystävällisin terveisin,
Sara Juntunen
sara.juntunen@tuni.fi

Bilaga 2: Tillståndsblanketten

Forskningstillståndsblankett

Informanten ger tillstånd till att materialet som hen varit med om får användas till forskning. Materialet bevaras så att bara den ansvariga för undersökningen har tillgång till det. Vid behov får den ansvariga visa hela eller en del av materialet åt någon/några personer som förbinder sig att inte sprida materialet vidare. Materialet visas åt utomstående bara vid behov av hjälp angående språkliga frågor.

Informanten deltar frivilligt i undersökningen och har lov till att återkalla sitt beslut om deltagande när som helst.

Den ansvariga för undersökningen är Sara Juntunen.

Jag accepterar de ovannämnda villkoren och deltar frivilligt i undersökningen.

Underteckning, datum

Bilaga 3: Enkäten om bakgrundsinformation

All information behandlas anonymt i avhandlingen

1. Namn

2. Nationalitet

3. Modersmål

4. Vilka nordiska språk har du studerat?

- Svenska
- Danska
- Norska
- Isländska
- Finska
- Färöiska
- Inget av de ovannämnda

5. Hur har du lärt dig isländska?

6. Hur bra känner du de olika nordiska länderna? Har du t.ex. bott eller studerat i ett annat nordiskt land? Har du vänner, bekanta eller släktingar i andra nordiska länder?

Bilaga 4: Transkriptionsnyckeln

Ur boken *Tur och ordning – Introduktion till svensk samtalsgrammatik* (2008) av Jan Lindström

Transkriptionsnyckel

[överlappning inleds
]	överlappning slutar
=	1. yttranden hakas på varandra utan hörbar paus 2. yttrandet fortsätter på en annan rad
(.)	en mikropaus = en paus under 0,2 sekunder
(1,2)	en paus uttryckt i sekunder
ja:a	legatouttal (kolon mellan två identiska vokalljud)
ja:	förlängt ljud (kolon efter ett vokal- eller konsonantljud)
ja:	förlängt vokalljud med samtidig tonuppgång
ja	betonad stavelse
#ja#	tal med knarr i rösten
ja	tal med skratt i rösten
”ja”	förställd röst (t.ex. vid återgivnet tal)
JA	högre röststyrka än i omgivande tal (kort segment)
+ja+	högre röststyrka än i omgivande tal (längre segment)
°ja°	lägre röststyrka än i omgivande tal
>ja<	snabbare tal än i omgivande tal
<ja>	långsammare tal än i omgivande tal
ja-	plötsligt avbrott
ju’nte	kontraherad uttalsform (’ju inte’)
.ja	ordet sägs på inandning
.h/.hh	inandning (kortare/längre)
h/hh	utandning (kortare/längre)
pt	smackande ljud
(ja)	transkriptionen är osäker
?:	talarens identitet är osäker
()	ohörbart
((skratt))	transkriberarens kommentarer
((...))	transkriptionen fortsätter men är utelämnad
,	rak intonation (fortsättningston)
.	fallande intonation
?	tydligt stigande intonation
¿	något stigande intonation
↑	lokal tonhöjning
↓	lokal tonsänkning